

УНИВЕРЗИТЕТ СИНГИДУНУМ

**Департман за
последипломске студије**

СТУДИЈСКИ ПРОГРАМ: ПОСЛОВНА ЕКОНОМИЈА

МАСТЕР РАД

**РЕГИОНАЛНЕ ФИНАНСИЈСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ СА
ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ЕВРОПСКУ БАНКУ ЗА
ОБНОВУ И РАЗВОЈ**

**Ментор:
Проф. др Будимир Стакић**

**Кандидат:
Неда Томашевић
400525/2012**

Београд, 2013.

САДРЖАЈ:

УВОДНА РАЗМАТРАЊА	1
ПРВИ ДЕО: СВЕТСКО ТРЖИШТЕ	9
1. Светско тржиште	10
1.1 Појам и значај светског тржишта	10
1.2 Развој светског тржишта	12
1.3 Субјекти у светској трговини	12
1.4 Тредови у светској трговини	13
ДРУГИ ДЕО: ГЛОБАЛИЗАЦИЈА	15
2. Глобализација	16
2.1 Појам глобализације	16
2.2 Настанак и развој процеса глобализације	18
2.3 Противречности процеса глобализације	20
2.4 Перспективе процеса глобализације	22
2.5 Глобализација и европске интеграције	23
2.5.1 Стварање Европског монетарног система	24
ТРЕЋИ ДЕО: МЕЂУНАРОДНО КРЕТАЊЕ КАПИТАЛА	30
3. Међународно кретање капитала	31
3.1 Појам међународног кретања капитала	32
3.2 Мотиви међународног кретања капитала	33
3.3 Класификација међународног кретања капитала	34
3.4 Покретачка снага међународног кретања капитала	36
3.5 Облици кретања међународног кретања капитала	37
3.5.1 Међународно кретање зајмовног капитала	38
3.5.2 Директне инвестиције у иностранство	39
3.5.3 Портфолио инвестиције	39
3.5.4 Међународна економска помоћ	40
ЧЕТВРТИ ДЕО: РЕГИОНАЛНЕ ФИНАНСИЈСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ	42
4. Регионалне финансијске институције	43
4.1 Европска инвестициона банка (Европска Инвестициона Група)	44
4.1.1 Капитал ЕИБ и одобравање зајмова	45
4.1.2 Организациона структура ЕИБ	48
4.1.3 Нове иницијативе ЕИБ - ЈАСПЕРС и ЈЕРЕМИЕ	49
4.1.3.1 Остале иницијативе које подржава ЕИБ	51

4.1.4 Улагање ЕИБ у Србију	52
4.2 Афричка банка за обнову и развој	53
4.3 Азијска банке за обнову и развој	55
4.4 Интраамеричка банка за развој	57
ПЕТИ ДЕО: ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВУ И РАЗВОЈ	60
5. Европска банка за обнову и развој	61
5.1 Организациона структура ЕБРД	63
5.2 Оснивачки капитал Банке и корисници капитала	63
5.2 Средства ЕБРД	66
5.3.1 Сарадња Србије са ЕБРД	70
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	73
ЛИТЕРАТУРА	78

Увод

Етимолошки, реч глобализација води порекло од латинске речи *глобус* што значи геометријско тело и планету Земљу, тако да глобализација означава објективан планетарни процес стварања све веће повезаности и међузависности између држава и друштва повезујући их у један модеран светски систем у којем влада велика технолошка, политичка, економска, културна, друштвена, комуникациона и транспортна повезаност, при чему су основа и носиоци повезивања европских интеграција управо међународне и регионалне финансијске институције.

Појам глобализације користимо како бисмо описали промене које настају у друштвима, култури, светској економији. Глобализација обухвата веома широке аспекте друштва који имају дуг временски период. Током седамдесетих година двадесетог века, позитивни али и упозоравајући ефекти глобализације почели су да добијају на значју.

Глобализација подразумева успостављање светских и општих стандарда у свим областима живота. Глобализација се снажно шири по Европској унији. Закони и прописи у целој Европској унији постају исти, тако да о глобализму као новом светском поретку може се најбоље и видети у процесу настака Европске уније која је наднационална и коју чини 27 земаља чланица које функционишу под истим прописима и правилима у свим областима.

Европске интеграције односе се на процес политичке, правне и економске интеграције држава и региона у Европи. Европске интеграције се односе на интеграцију у ЕУ, Савет Европе, међународне и регионалне финансијске институције и друге иницијативе.

Зашто је уопште релевантно истраживање регионалних финансијских институција а посебно Европске банке за обнову и развој? Ова релевантност проистиче из два разлога.

Прво, академска релевантност истраживања се заснива на академској актуелности глобализације, односно европских интеграција у том процесу, јер су бројни теоретичари који проучавају глобализацију и европске интеграције као веома сложен појам.

Глобализација која је везана за Европску унију и предмет проучавања овог рада представља успостављање јединственог тржишта и институционализацију унутар уније, при чему се умањује улога националних држава. Глобална економија заснована је на новим односима производње, трговине, потрошње и финансија.

Друго, у сложену процесу глобализације велика је повезаност између држава, где је омогућен слободан проток капитала, робе и услуга, а у том процесу регионалне финансијске институције су једни од носиоца повезивања.

Регионалне финансијске институције су важан део светске економије јер оне представљају институције које имају за циљ да унапређују развој оних делова света у којима послују и где имају надлежности и могућности за инвестирање и финансирање пројеката којима се побољшава привреда, смањује сиромаштво међу регионима и спроводи делатности за које је свака регионална банка задужена.

Проблем истраживања рада

Основни проблем истраживања овог рада јесте економска димензија глобалистичких процеса и улога и значај коју регионалне финансијске институције имају у самом процесу европских интеграција. Глобалне светске економске промене се односе на стварање слободног светског тржишта имају за циљ смањење сиромаштва и повећање општег благостања.

Међутим, проблем је у томе што регионалне финансијске институције омогућавају земљама у развоју кредите које дају по повољним условима и из којих се финансира технолошки, комуникациони, инфраструктурни развој, при чему се ове земље јављају као у улози дужника и питање је, да ли су оне у стању да се боре са све већом кризом и кредитима који долазе на наплату. Да ли ове земље могу да се боре са променама које европеизација са собом носи?

Предмет истраживања

Предмет овог истраживања може се дефинисати као двојак: шири и ужи.

Шири предмет истраживања јесте сам процес стварања Европске уније и њена институционализација.

Ужи предмет овог истраживања јесу регионалне финансијске институције и њихов значај и улога у развоју мање напредних региона света.

За предмет истраживања овог рада значајна је његова теоријска, односно емпиријска заснованост. У овом раду веома значајну теоријску улогу имаће области из социологије, поликологије, политичке економије, науке о савременим економским системима.

Емпиријска заснованост предмета истраживања односи се на улогу коју регионалне финансијске институције имају у регионима у којима обављају своје пословање. Свака регионална финансијска институција делује у оном делу света где спроводи своје операције. Међу најзначајнијим регионалним институцијама спадају: Европска инвестициона банка; Европска банка за обнову и развој; Афричка банка за обнову и развој; Азијска банка за обнову и развој; Интраамеричка банка за обнову и развој.

Сам процес глобализације, али и стварања ЕУ односи се на промене у функционисању друштва, економије, стварања слободног тржишта, успостављања новог светског поретка, а носиоци тих промена су управо финансијске институције, које поседују слободан капитал са којим освајају нова тржишта, а захваљујући глобализацији успоставља се проток добара и услуга, проток капитала, проток технологија и проток људи, што регионалним финансијским институцијама олакшава да несметано делују на тржиштима на којима су специјализовани да обављају своју делатност.

Циљеви истраживања

Циљ истраживања овог рада је научни и друштвени.

Научни циљ истраживања се огледа у научној дескрипцији, повезаности и међузависности регионалних финансијских институција и земаља у којима су ове институције потребне како би унапредиле привредни и друштвени развој.

Друштвени циљ био би да сам процес организације пословања регионалних финансијских институција у земљама у којима делују, буде што транспарентнији и квалитетнији.

Хипотезе истраживања

Генерална хипотеза

Основна генерална хипотеза јесте да су регионалне финансијске институције као привредни субјекти у светској економији потпуно детерминисане ЕУ.

Посебне хипотезе

Генерална хипотеза операционализује се помоћу посебних хипотеза које би се односиле на:

- глобализацију као процес који интегрише националне економије у токове светске (међународне) економије;
- процес европске интеграције директно утиче на настанак Европске уније као наднационалне заједнице европских држава;
- настанак институција Европске уније условљава настанак регионалних финансијских институција;

Методе истраживања

Метод истраживања детерминисан је предметом истраживања. У овом раду примењене су квалитативне и квантитативне методе.

Од основних метода истраживања биће заступљене аналитичке методе и синтетичке методе.

Аналитичке методе односе се на:

- анализу,
- апстракцију,
- спецификацију и
- дедукцију.

Док синтетичке методе се односе на:

- конкретизацију,
- генерализацију и
- индукцију.

Такође, у раду ће бити коришћена и хипотетичко – дедуктивна метода, компаративна метода и статистичка метода.

„Научно истраживање почиње када откријемо интелектуалне тешкоће у нашем обичном знању“¹ а како бих решила теоријску проблематику која је везана за овај рад користила сам одређене методе за прикупљање података везане за предмет истраживања.

„Теоријско – епистемолошки део који се често назива општим теоријско – методолошким приступом, обухвата претходна теоријска сазнања о предмету који се истражује, као и основна сазнајна начела која служе као орјентир у општи путоказ у истраживању.“²

Методе које су коришћене за прикупљања података првенствено се односе на праћење феномена процеса глобализације и регионалних финансијских институција, а затим и на саму анализу докумената који су везани за функционисање регионалних финансијских институција у том процесу, што се односи на оперативну методу прикупљања података.

Простор и време истраживања

Веома је важно и нужно дефинисати простор и време истраживања. Предмет истраживања овог рада јесу регионалне финансисјке институције у процесу стварања ЕУ. Међутим, како је процес стварања ЕУ дуготрајан, онда простор и време истраживања мора да прати историјску хронологију предмета истраживања.

Простор истраживања овог рада је економски, правни, политички и географски.

Економски простор истраживања односи се на сам предмет истраживања који је део пословне економије.

Правни простор истраживања се односи на правна акта на којима се сам процес пословања базира.

Политички простор истраживања односи се на саму политику која се успоставља широм света како би се законима, прописима и правилима стекли услови за функционисање међународних и регионалних институција у многим земљама света.

Географски простор истраживања се односи на простор на коме се регионалне финансијске институције налазе, односно, односе се на све државе у свету у којима

¹ Коен Р., М., Нејгел Е., „Увод у логику и научни метод“, ЈАСЕН, Београд, 2004., стр. 16.

² Миљевић, И. М., „Методологија научног рада“, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Пале, 2007., стр. 116.

регионалне финансијске институције делују, а распрострањене су у већем броју земаља широм света.

Време истраживања односи се на почетак формирања ЕУ, који почиње у XIX веку, па све до данас у XXI када је ЕУ добила жељену форму.

Структура рада

У *првом делу* рада описан је појам светског тржишта, развој светског тржишта, субјекти у светској трговини, као и трендови у светској трговини.

У *другом делу* рада описан је појам глобализације, настанак и развој процеса глобализације, противречности глобализације, перспективе економске глобализације у 21. – ом веку, глобализација и европска интеграција, као и стварање ЕМУ.

Трећи део рада говори о међународном кретању капитала, о појму, мотивима, класификацији, покретачкој снази и облицима међународног кретања капитала. Мотиви, као и механизми међународног кретања капитала се разликују у зависности од облика међународног кретања капитала који се примењује у међународним трансакцијама.

Четврти део рада говори о регионалним финансијским институцијама које су основане са циљем да помажу финансирање развојних пројеката у регионима из којих и потичу ове институције. Регионалне банке почеле су да се оснивају шездесетих година двадесетог века, чије су активности окренуте ка усмеравању финансијских средстава за развој појединих региона света.

У раду су описане следеће значајније регионалне институције: Европска инвестициона банка (ЕИБ), Европска банка за обнову и развој (ЕБРД), Афричка банка за обнову и развој, Азијска банка за обнову и развој и Интраамеричка банка за обнову и развој.

У *петом делу* рада посебан акценат је стављен на Европску банку за обнову и развој. Европска банка за обнову и развој има за циљ да подстиче земље Централне и Источне Европе да преласком на тржишни начин привређивања и унапређења приватног предузетништва функционишу на принципима примене политичког плурализма, правне државе и поштовања људских права и слобода.

Европска банка за обнову и развој има значајну улогу у међународним тржиштима капитала кроз широк спектар активности. ЕБРД је банка која поседује ААА рејтинг и одржава конзервативне финансијске политике. ЕБРД одобрава кредите под повољним условима тако што мобилише средства на финансијском тржишту

Глобализација поседује политичку, економску, социјалну, војну и еколошку димензију. “У економском смислу глобализација значи приступ раду, капиталу и сировинама на свим тржиштима и производњу за сва тржишта, што би требало да обезбеди оперативну ефикасност, смањење трансакционих трошкова и повећање трговине, темељене на компаративним предностима.”³

Савремена глобализација подразумева процес слободне трговине и интензивне привредне сарадње у целој светској привреди и на светском тржишту, односно карактерише је либерализација, приватизација са тржишном привредом, макро и микро конкурентност, као и услови учешћа земаља, предузећа и банака на јединственом светском тржишту.

Регионалне финансијске институције поседују велику економску снагу и настоје да на тржиштима где су лоцирани шире своје утицај и моћ по целој планети.

Попут сваког великог поретка глобализација ствара своје структуре, кристализоване творевине које наизменично називамо „светски систем“, „глобални поредак“, „светско друштво“⁴, иако се са социолошког аспекта разликују. Савремена глобализација 20. – и 21. – века као процес слободне и интензивне привредне сарадње огледа се у постојању великог броја финансијских институција који су носиоци развоја светске економије.

Светско тржиште, глобализација, стварање Европске уније и њених институција су сложени процеси које многи аутори истражују, тако да се постављају многа питања која изискују да тржимо одговоре. Да ли су европске институције носиоци светске економије без којих се не може замислити савремено друштво? Да ли регионалне финансијске институције имају позитиван или негативан утицај на неравијене земље света? Да ли су регионалне финансијске институције уопште потребне неразвијеним земљама света? Ово су само нека питања која произилазе из предмета истраживања овог рада на која ћу у овом истраживању покушати да одговорим.

³ Унковић М., „Међународна економија“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2010., стр. 59.

⁴ Многи аутори указују на то да глобализација ствара своје творевине по наведеним теминима (упор. Печујић М., „Глобализација – Два лика света“, Гутенбергова галаксија, Београд, 2002., стр. 5.)

ПРВИ ДЕО
СВЕТСКО ТРЖИШТЕ

1. Светско тржиште

Као што већ знамо тржиште подразумева све односе понуде и тражње који се успостављају ради размене производа и услуга посредством новца. Свака држава представља одређено тржиште, а све земље света се повезују у светско тржиште, које делује универзално, а самим тим и међусобно зависно.

Светско тржиште доводи све националне привреде у међусобно завистан однос и везу што се постиже разменом робе и формирањем вредности која постаје универзална.

„Светска економија се све више институционализује, добија своје посебне организационе контуре, оквире кроз бројне интернационалне привредне и финансијске организације, регионалне економске групације и интеграције, које утврђују правила понашања најважнијих економских актера на светској тржишној сцени, координирајући њихове привредне активности у глобалним, светским размерама.“⁵

„Маркс је говорио о светском тржишту као „интерној заједници народа“ и оно је манифестација чињенице да у међународној размени учествују различити национални организми, са специфичним производним могућностима, неједнаком интензивношћу и продуктивношћу рада, што истовремено доводи и до нееквивалентне размене на светском тржишту.“⁶

⁵ Дашић Ђ. Д., Карић З. Д., „Међународна економија са основима дипломатије“, Delta press, Београд, 2009., стр. 5.

⁶ Бараћ С., Стакић Б., „Основи економије“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2006., стр. 273.

Светско тржиште је основа економског развоја свих земаља у свету.

1.1 Појам и значај светског тржишта

Светско тржиште се стално мењало у својим карактеристикама јер је израсло из националног тржишта, а касније и из регионалних тржишта. „Светско тржиште као систем укупних односа купаца одређене земље (који представљају светску тражњу) и продаваца из различитих земаља (који одређену робу нуде под различитим условима), где побеђује онај ко понуди најповољније услове продаје. Ти услови, затим постају важећи за закључивање тога одређеног посла, а често и других сличних међународних послова.“⁷

Крајем двадесетог века у светској економији је дошло до четири велике промене:

1. „Структурна размена - промена моћи и места:
 - успон Јапана (производи високе технологије и међународне финансије);
 - све већи јаз у економским резултатима земаља у развоју и развијених (стална дужничка криза);
 - јачање интеграција у Европској унији.
2. Организација међународних економских веза:
 - брэнме прошлости;
 - стварање међународних институција и институционалне промене нису имали исти ритам развоја (нпр. ММФ, Светска банка, СТО, ОЕЦД);
3. Моћ држава и снага тржишта:
 - мења се због сталне интеграције међународних тржишта и променљивих стратегија међународних корпорација;
 - кретање радне снаге (нарочито „одлив мозгова“) из земаља у развоју;

⁷ Унковић М., „*Међународна економија*“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2010., стр. 52.

- све сложеније стратегије транснационалних корпорација (услед различитог темпа интеграција тржишта капитала, робе и радне снаге).

4. Велике промене и трансформација светске политике:

- глобална (а не регионална) привреда је стратешки циљ САД (блиско повезан са мултилатералном структуром међународних економских и финансијских институција и норми);
- Јапан, САД и Европска унија следе своје интересе.⁸

Проширивање тржишта је неопходност која омогућује ефикасно коришћење фактора производње и повећање профита у светским размерама. Светска економија представља освајање планете од стране европских институција, мултинационалних компанија и то у њиховом интересу, а не у интересу осталих народа планете.

Данас, за разлику од прошлих времена, постоји само једно тржиште, а то је глобална економија света. Свака држава мора да тражи начине за повезивање са другим земљама света, јер је свака држава део светске економије.

1.2 Развој светског тржишта

Мотив међународне трговине свакако је проширење тржишта, јер управо велико светско тржиште омогућава поделу рада и специјализацију у производњи, и омогућава већу продуктивност рада. Настанком и развојем капитализма, од средине XVII века настаје и развија се светско тржиште. Прерастањем мануфактурне производње, и преласком на индустријску производњу долази до ширења националних тржишта. Тржиште Велике Британије било је пресудно за скоро све производе који су се размењивали на светском тржишту, а за одређену робу као на пример бакар, олово..., британско тржиште задржало је своју снагу и до данашњег дана.

Крајем XIX века и почетком XX века долази до формирања нових центара светских размера, када долази до формирања националних тржишта појединих земаља, а затим и до регионалних тржишта, који добијају карактеристике светског тржишта и заједно формирају јединствено тржиште.

На развој светског тржишта утицао је развој технологије. Технолошки процес и конкуренција снизили су баријере за међународне токове роба и услуга и фактора производње, тако да је интерес за међународну специјализацију довео до експанзије међународних економских трансакција.

⁸ Петковић Т., „Глобална економија и пословна дипломатија“, Висока пословна школа струковних стидија, Чачак, 2009., стр. 22.

„Интернационализација је условила нагле трендове регионализације и глобализације, потребу за стратешком оријентацијом и нужност остварења или постизања такозване дистинктивне предности (конкурентности).“⁹ Привредни ресурси, радна снага и капитал као традиционални фактори производње постали су споредни, док су у први план данас стављена специфична знања и оспособљеност.

1.3 Субјекти у светској трговини

Како би се међународна трговина развила морају постојати способни субјекти у светској трговини, који су и њени носиоци. „Субјекти у међународној трговини деле се на оне који непосредно обављају производне и спољнотрговинске послове (разне врсте производних и услужних предузећа) који обављају финансијске послове (банке и организације осигурања) и оне који системом привредних инструмената опредељују услове привређивања (државе и органи државне управе, укључујући и међународне институције).“¹⁰

Данас на светском тржишту постоји велики број субјеката који су носиоци светске привреде. Постоји велики број, чак преко 60 000 мултинационалних компанија, као и велики број малих и средњих предузећа, на хиљаде транснационалних банака, око двеста држава и триста различитих међународних организација који функционишу на светском тржишту, остварујући своје интересе.

Почетком осамедесетих година XX века, међународна подела рада заснована је на глобализацији производње, чији су творци мултинационалне корпорације које су прерасле у главне носиоце светске економије, које се одликују: доминацијом финансијског система и инвестиција, ниским ценама транспорта, револуција у комуникационој и информатичкој технологији.

1.4 Трендови у светској трговини

Светска трговина дугорочно се брже повећава него производња у свету. Светску трговину прати Светска трговинска организације (СТО), о којој ће бити више речи у наредном поглављу овог рада, која трговину прати по следећим регионима: Северна Америка, Јужна Америка, Западна Америка, Централана Европа, Заједница независних држава и балтичке земље, Африка, Средњи исток, Азија.

⁹ Петковић Т., „Глобална економија и пословна дипломатија“, Висока пословна школа струковних стидија, Чачак, 2009., стр. 21.

¹⁰ Бараћ С., Стакић Б., „Основи економије“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2006., стр. 277.

„Светска трговинска организација степен отворености мери односом збира извоза и увоза робе и услуга једне земље према њеном бруто домаћем производу. Највећи број земаља има збир извоза и увоза робе и услуга који износи између 30% и 100 % БДП. Може се приметити да само један мањи број земаља има тај однос већи од 100%, а то су углавном земље са ниским БДП и великим извозом горива и других природних ресурса, па и земље које обављају велики обим обраде робе из развијених земаља.“¹¹

Табела 1. – Светска трговинска роба и БДП у периоду од 2008. до 2013.

	2008	2009	2010	2011	2012 ^a	2013 ^a
Volume of world merchandise trade ^b	2.3	-12.5	13.9	5.0	2.5	4.5
Exports						
Developed economies	0.9	-15.2	13.0	4.6	1.5	3.3
Developing economies and CIS	4.3	-7.8	15.3	5.3	3.5	5.7
Imports						
Developed economies	-1.1	-14.4	11.0	2.9	0.4	3.4
Developing economies and CIS	8.6	-10.5	18.3	8.3	5.4	6.1
Real GDP at market exchange rates						
Developed economies	1.3	-2.4	3.8	2.4	2.1	2.4
Developing economies and CIS	0.0	-3.8	2.7	1.5	1.2	1.5
	5.6	2.2	7.3	5.3	4.9	5.2

Извор интернет: www.wto.org

Као што можемо да видимо према статистици СТО и на основу актуелних информација, СТО очекује раст трговине на 4,5 % у 2013. – ој години и опоравак од кризе. Извоз развијених земаља и земаља у развоју требао би да се повећа за 3,3 % и 5,7%, док увоз развијених земаља и земаља у развоју требао би да се унапреди за 3,4% и 6,1%. Земље у развоју бележе скромно повећање увоза и извоза у 2012. – ој години, а у 2013. – ој години очекује се пораст компонената наведених у табели.

¹¹ Ковач О., „Економија региона света“, Мегатренд универзитет примењених наука, Београд, 2004., стр. 97.

ДРУГИ ДЕО

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА

2. Глобализација

Пре него што покушамо да дефинишемо глобализацију, веома је важно рећи да ћемо пре свега говорити о поимању глобализације, јер постоји велики број аутора који су се бавили глобализацијом и њеним дефинисањем.

Термин глобализам појавио се 1940. – те године и тада је њено значење било земаљска кугла, а данас глобализација значи цели свет. Реч глобализација први пут се појавила 1961. – е године у Вебстеровом речнику *American English*. Глобализација, као концепт и процес, настала је 70. – тих година двадесетог века.

Глобализација представља процес успостављања јединственог друштвеног и привредног живота у целом свету. Процес глобализације одвија се наметањем критеријума, услова и правила понашања у производној, финансијској, банкарској, спољнотрговинској, политичкој и другим сферама живота.

2.1 Појам глобализација

„Са економског аспекта глобализација се схвата у ширем и ужем смислу.

У ширем смислу она подразумева повезивање националних привреда у светску привреду преко светског тржишта.

У ужем смислу она подразумева микроекономски процес чији су носиоци предузећа кроз прекограничну кооперацију, која се остварује кроз нематеријални капитал (финансије, технологију, знање, својину или контролу активе).“¹²

Економска глобализација у економском смислу представља битан процес остваривања економских процеса универзализације света.

Неки аутори глобализацију покушавају да дефинишу нормативно, а неки и конкретно историјски. Joseph Stiglitz добитник Нобелове награде за економију 2001. - е године, у својој књизи „*Противречности глобализације*“ дефинише глобализацију као „чвршћу интеграцију земаља и народа света до које долази смањењем трошкова транспорта и комуникација, као и рушењем вештачких баријера за проток робе, услуга, капитала, знања (у мањој мери), људи преко граница.“¹³

Није једноставно једнозначно дефинисати глобализацију. Глобализација се односи на интензитет и динамику друштвених и економских односа изван државних граница једне земље, што за последицу има све тешњу сарадњу између осталих земаља и утицај локалних и глобалних дешавања.

“Под глобализацијом се подразумева динамички економски, политички и културни процес који је омогућен брзим развојем на пољима транспорта и комуникација, а који је често вођен жељом великих корпорација за освајањем нових тржишта. Глобализација је контраверзан процес.

Економска глобализација означава стварање и утврђивање правила јединственог тржишта са слободом да подстиче конкуренцију и развој. Противници са друге стране тврде да велике мултинационалне корпорације користе већ

¹² Марковић Д., „Глобална економија“, Економски факултет Ниш, Београд, 2007., стр. 35. – 36.

¹³ Stiglic Dž. , „Противречности глобализације“, СБМ – х, Београд, 2002., стр. 23

зарађени капитал да онемогући стварање конкурената са којима би морали делити тржиште.

Политичка глобализација је тесно везана уз економску глобализацију. Постојање јединственог светског тржишта смањује могућност националних држава да директно подстичу развој властите економије постављањем правила која дају предност властитим фирмама. Место доношења одлука се преноси из државних у међународне институције чиме се смањује могућност људи да директним изборима преставника утичу на властити развој.

Културна глобализација је сусрет различитих светских култура и обичаја. Проток робе, капитала, људи преко државних граница носи са собом и проток навика, обичаја и културе. Овај процес људи често изазива различите реакције. Неки сматрају утицај нове културе позитивним развојем који обогаћује постојећу културу, док други у новој култури виде претњу утврђеним вредностима и правилима.”¹⁴

Глобализација у економском погледу у први план ставља учинак на либерализацију односно развој слободне трговине. “Термин глобализација је први пут употребио професор Т. Левит са Харвардске школе за бизнис 1983. године, како би описао финансијско тржиште. Након тога је термин био проширен на деловање мултинационалних компанија.

Међународни монетарни фонд дефинише глобализацију као растућу међусобну економску зависност свих светских земаља, коју је створило повећање и разноврсност броја међународних трансакција робе и услуга, као и размена капитала, те убрзана и генерализована технолошка размена.”¹⁵

Све је већа међузависност националних економија са светском привредом, што карактерише глобализацију. Као што смо већ рекли, глобализацију карактерише све већа економска, политичка и културна повезаност, где су велике мултинационалне корпорације основа и носиоци повезивања.

2.2 Настанак и развој процеса глобализације

У другој половини XIX века и почетком XX века слободни капитализам прераста у монополски капитализам. Нације које су имале највише успеха и које су оствариле велики монопол настају у Енглеској, Немачкој, а највећи развој везује се за САД.

¹⁴ Извор интернет, bs.wikipedia.org

¹⁵ Извор интернет, sr.wikipedia.org

Три су „фазе“¹⁶ еволуције капитализма, при чему у трећој фази настаје глобализација капитала, која почиње седамдесетих година, када се успоставља транснационализам, који се затим трансформише у глобализацију.

После Другог светског рата, главни покретачи глобализације били су међународни трговински уговори и институције попут СТО, ММФ – а, МТК итд., које су веома важне за несметано функционисање субјеката у светској економији. Након Другог светског рата Европске земље су биле прилично разорене, а САД су финансијски помагале обнову након рата, након чега су Европске земље започеле процес међусобног повезивања, како би се у будућности међусобно помагале и сарађивале.

Процеси глобализације настали су као последица дерегулације политике под вођством САД – а након Другог светског рата, односно Светске трговинске организације, јер је либерализација светске трговине резултирала оваквим развојем. Неопходно је да укажемо на неколико значајних уговора који су претходили процесу глобализације.

ГАТТ је основан 1947. године, и темељи се на клаузули посебних погодности, из које произилази, начело реципрочности, начело либерализације и начело недискриминације. Начело реципрочности се односи на трговачке олакшице које земље потписнице ГАТТ – а признају једна другој и морају бити исте за обе стране. Начело либерализације подразумева потпуно смањивање царина и других ограничења, а начело царинске недискриминације односи се на двоструке царинске олакшице између потписница олакшица, које се морају применити на све чланице ГАТТ-а.

Глобализација се готово једнозначно изводи од категорије међународности. Као резултат вишевековног процеса интернационализације развила се нова тенденција развоја међународних односа 1970. – их година, глобализација „чија је суштина да ниво организованости светског система достигао ону меру, да сасвим директно утиче на процесе који се одвијају на националним или осталим нивоима.“¹⁷

Уговор о ЕУ потписан у Мاستрихту 01.11.1993. године означио је преломну фазу у процесу институционалог реформисања европских заједница. 1994. године, након Уругвајске рунде преговора ГАТТ - а је преименован у Светску трговинску организацију (*WTO*), која је почела да функционише 1.01.1995. године, са седиштем у Женеви, а њена правила се односе на трговину око 90 % робе и велики број услуга.

¹⁶ Прва фаза (1947. – 1960.) у којој је производња намењена домаћем тржишту, а међународни економски односи састоје се од увоза и извоза робе. Друга фаза (од 1960. – те) у којој производња почиње да се интернационализује на иницијативу националних корпорација и њиховом експанзијом на тржишта трећих земаља, под управом компаније оснивача. И трећа фаза у којој почиње процес глобализације.

¹⁷ Мајор Ђ., „Принудно слетање“, Задужбина Андрејевић, Београд, 2001., стр. 41.

Споразум о трговини услугама ГАТС се заснива на три елемента:

- серија основних обавеза у вези са трговинским услугама које ће примењивати све чланице СТО;
- националне листе концесија које садрже обавезе које ће бити предмет континуираног процеса либерализације;
- и анекси који се односе на специфичности либерализације појединих сектора услуга.

Међународна трговинска комора је међународна универзална невладина организација чије чланство чине хиљаде компанија, привредних удружења и разних других привредних институција и установа из преко 130 земаља, чија је основна делатност развој међународне трговине производа, услуга и технологија из других знања.

Поред СТО значајну улогу у светској трговини имају и међународне и регионалне институције и друге интеграције као што су: Организација за економску сарадњу и развој, Европска унија, Европско удружење слободне трговине, Северно - америчко удружење спољне трговине, Заједница независних држава, удружење земаља Југоисточне Азије, Споразум о слободној трговини закључен између земаља ЈИЕ итд.

Појам који је везан за глобализацију и који се веома често користи јесте транснационализација који означава раст и све веће економско значење транснационалних корпорација и транснационалних токова робе или услуга, капитала, знања на светском тржишту. Глобализација даје предност интернационалним интересима и врши притисак на националне интересе.

“Глобализација је настала као последица победе капиталистичког система над социјалистичким системом и жеље да се до тада подељено светско тржиште обједини у јединствено светско тржиште, под вођством капиталистичког система.

Карактеристике глобализације су следеће:

- предводи је капиталистички савет на челу са САД, као једином светском супер силом;
- омогућују је и носе снажне мултинационалне компаније, јаке банке и адекватне државне стратегије у развијеним капиталистичким земљама, које предводе глобализацију, а нарочито САД;
- заснива се на високим развоју технологије у западним земљама, квалитетном и савременом транспорту уз значајно снижене трошкове по

јединици превоза и развоју телекомуникација – првенствено интернета, који је омогућио промптне комуникације између свих предузећа, банака и држава у свету, а подразумевају се и грађани уз значајан пад комуникацијских трошкова;

- посебно је карактерише либерализација у светској привреди код кретања робе, услуга и капитала, мање и радне снаге;
- иако ће увек постојати државна и задружна својина, глобализација се заснива на приватној својини, као најрационалнијем облику својине коју је свет до сада изумео;
- подразумева демократију и тржишну привреду, укључујући пуно поштовање грађанских и мањинских права, међународну безбедност кроз борбу против тероризма, криминала и корупције;
- подразумева микро и макро стабилизацију у свим земљама и конкурентност ради стандардизованог, либералног и транспарентног такмичења на јединственом светском тржишту, не запостављајући значајну улогу државе у том процесу;
- кроз глобализацију западне земље (западни свет) настоје наметнути западну цивилизацију целом свету, укључујући и употребу војне силе, када то земље НАТО – а оцене да је неопходно.”¹⁸

2.3 Противречности процеса глобализације

Глобализација представља комплексан и врло противречан процес јер обухвата различите области, димензије и садржаје друштвене структуре. Последице глобализације су противречне, јер су позитивни ефекти глобализације у виду ширења глобалних интеграција, док се негативне стране глобализације односе на неразвијене земље, јер на њих процеси глобализације немају велике користи у односу на развијене земље.

„Процес глобализације је вишеструко противречан зато што:

- оставља веома различите последице за центар и периферију, односно неким земљама омогућава развој, а другим повећава заостајање;
- развијене земље су субјекти глобализације, а неразвијене су објекат;

¹⁸ Унковић М., „Међународна економија“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2010., стр. 61.

- постоји велики број гладних и неухрањених у неразвијеним земљама и мали број богатих у развијеним земљама;
- изазива хаотичне процесе дерегулације и централизације;
- либерализује финансијска тржишта и заговара отвореност привреда неразвијених земаља, а задржава и шири значајна протекционистичка и друга ограничења у развијеним земљама;
- доводи до сукоба државних и транснационалних интереса;
- руши баријере националних тржишта и ствара међународне монополе;
- доводи у питање економску сувереност појединих држава;
- истовремено доводи до универзализма и поларизације и слично.¹⁹

Претходно наведене противречности односиле су се на негативне последице глобализације.

Међутим позитивни ефекти глобализације су бројне као што су:

- „интеграциони процеси на робним и финансијским тржиштима доприносе порасту међународне конкуренције на страни понуде на страни понуде роба и услуга и побољшању алокације инвестиција и штедње;
- постепено мења слику међународног монетарног и финансијског система;
- значајно утиче на то да се поделе и разлике потисну у други план због интереса да се економски сарађује – глобализација је афирмисала теорију конвергенције и економску конкурентност као путоказ курса светске политике.²⁰

Процес глобализације је неизбежан тако да је потребно да се одређеним стратегијама развоја националних привреда максимизирају позитивни ефекти глобализације, а минимизирају негативне последице.

Када говоримо о процесу глобализације, о предностима и недостацима, веома важно је рећи да постоје аргументи којима неки аутори подржавају глобализацију, док неки аутори оспоравају глобализацију и имају аргументе који су против глобализације. Све је више присутнији став да глобализација какву спроводе

¹⁹ Митровић Ђ., „Земље у транзицији и глобализација: економски и институционални аспекти“, СД Пубик, Београда, 2006., стр. 137.

²⁰ Исто, стр. 138.

Светска банка и ММФ „у пракси представља тренутну интеграцију богатих и сиромашних држава, и што се тиче трговине и што се тиче инвестиција.“²¹

Глобализација као процес који је своју примену нашао у свим сферама живота, незамислива је без економије знања, економије обима, која се огледа у технолошком развоју и иновацијама, синергијским ефектима и „ефектима кластера“²², што је резултат непрекидне акумулације знања.

Међутим поред бројних позитивних фактора глобализације које се углавном односе на земље које су да развијеније, постоје и негативни фактори глобализације које се могу видети на примерима неразвијених земаља.

Позитивни ефекти глобализације односе се на земље које су развијене, јер су оне управо и иницијатори стварања јединственог тржишта, институционализације и интеграције светског тржишта и низ других услова који су веома важни за упостављање процеса глобализације, што је већ и наведено у овом раду.

Али са друге стране, неразвијене земље трпе последице глобализације јер како оне нису иницијатори настанка глобалне економије, да би учествовале на светском тржишту морају да играју по наметнутим правилима носиоца глобализације.

2.4 Перспективе економске глобализације у 21. – ом веку

Глобализација обухвата широку лепезу могућности за све, „успостављањем економских принципа на основу трговинске дерегулације, максималне интеграције светског тржишта и флексибилношћу радне снаге у погледу најамнина и услова рада, приватизацијом и дерегулацијом.“²³ Она се идентификује као интензивни раст интернационализације економских активности. Научно технолошки поредак, информационе технологије, деловање транснационалних компанија, све већи број малих отворених привреда, интернационализација финансијских тржишта, у суштини представљају носиоце процеса глобализације.

Глобализација већ смо рекли има и позитивне и негативне стране. Позитивне стране манифестују се кроз међузависност у светској привреди, док се негативне последице односе на безгранично деловање приватног капитала.

²¹ Реинерт Е., „Глобална економија – Како су богати постали богати и зашто сиромашни постају сиромашни“, Чигоја штампа, Београд, 2006., стр. 57.

²² Феномен да знање највише напредује када више предузећа ради заједно, односно када се подстичу активности ширења знања и креирања различитих форми учења, при чему се делатност предузећа развија и расте на начин на какав само предузеће без заједничке сарадње других предузећа не би се могло да се само развије.

²³ Петковић Т., „Глобална економија и пословна дипломатија“, Високо пословна школа, Чачак, 2009., стр. 56.

„Од осталих феномена неопходну пажњу привлачи нова формација светске привреде у којој паралелно живе четири економије:

- економија нације;
- регионална међународна економија;
- светска економија новца и капитала и
- економија ТНК.“²⁴

Глобализација није нов феномен али јесте нов њен интензитет. Развој технологије, светске привреде, систематизовних комуникација и војног потенцијала укида просторне релације великом брзином. „Висок степен међузависности доводи до тога да се одлуке односе на супра – националном нивоу, а последице се односе на националне државе.“²⁵

Коалиције најбогатијих држава, упркос ривалству успостављају међусобне односе и заједно наступају према остатку света са позиције ауторитарности, почев од финансијске помоћи преко војних интервенција НАТО – а у земљама које се противе извршењу наредби које су у интересу моћних држава.

У 21. – ом веку присутно је ограничавање аутономије држава и националне државе су у функцији глобалног капитала. „Исто тако, дисциплинујућа функција глобалне економије односно подвргавање националних економија императивима глобалне економије, захтева понуду – од санација до војне интервенције.“²⁶

Проблем глобализације један је од најконтраверзнијих питања са почетка 21. – ог века. Обележја економске глобализације односе се на смањење социјалних давања, високе каматне стопе, високе каматне стопе, либерализовање кретања капитала и нестабилност на тржишту рада.

Привредни субјекти су носиоци стратегије реинтеграције привреде сваке земље у светско економско окружење, у коме привредни субјекти стварају стратегију развоја у глобалним процесима у светској привреди. А извозом свака држава заузима своје место у привредном развоју сваке економије.

2.5 Глобализација и европска интеграција

²⁴ Петковић Т., „Глобална економија и пословна дипломатија“, Високо пословна школа, Чачак, 2009., стр. 58.

²⁵ Исто, стр. 58.

²⁶ Исто, стр. 59.

Процес глобализације праћен је либерализацијом светске економије, било да се ради о укидању царинских баријера, или да се ради о финансијској либерализацији у којој мање развијене економије постају зависне од развијених земаља. Европска интеграција се суочава са бројним изазовима.

Увођење заједничке валуте омогућило је да државе равномерно деле ризик између држава које припадају евро зони, јер те земље дугорочно позајмљују новац са нижим каматним стопама.

Глобализацију карактерише технолошка револуција која наступа управо у време када је свет неједнако развијен, јер су поједине земље потпуно искључене из индустријализације. При чему глобализацијом се олакшава само развијеним земљама стицање нових средстава, јер им је омогућено да од ионако неразвијених земаља црпе и оно мало богатства што поседују.

У процесу глобализације настаје и Европска унија која наступа као једна целина са обележјима које поседује свака држава, која се састоји од 27 земаља чланица које имају исте законе, прописе и функционишу јединствено. Институције ЕУ формиране су током дугог низа година, али ступањем на снагу Уговора из Мастрихта 1. новембра 1993. године успостављена је преломна фаза институционалног реформисања европских заједница.

„Веома је значајно да се одредбама Уговора о ЕУ из Мастрихта уводи циљ реализовања економске и монетарне уније (ЕМУ) држава чланица и паралелно са тим, формирају се нови институционални обрасци функционисања ЕМУ. То су нови органи: Европски монетарни институт као претходница Европске централне банке, која ће спроводити јединствену монетарну и девизну политику; као и други нови органи: Комитет региона и Финансијски суд.“²⁷

2.5.1 Стварање Европског монетарног система

Пре него што почнем да пишем о регионалним финансијским институцијама као веома важном сегменту институционалног система ЕУ, неопходно је да се осврнемо на Економску и монетарну унију, односно на стварање ЕМУ.

Економска и монетарна унија је кључна област политике у којој се много тога десило током протеклих педесет година европских интеграција. Први део 21. века је крунисан са увођењем новчаница и кованог новца.

ЕМУ се стварала дуги низ година од 1971. – е године, а своју жељену форму добила је 1999. - е године увођењем евра као јединствене валуте у ЕУ.

²⁷ Илић Гасми Г., „Право и институције Европске уније“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007., стр. 72.

Када се осврнемо на стварање европске интеграције видећемо да постоје три велике иницијативе монетарне политике:

- „Вернов план да се оствари економска и монетарна унија (ЕМУ) до 1980. - е године;
- Европски монетарни систем (ЕМС), покренут 1979. – е године и
- Међувладина конференција о ЕМУ из 1991. године чији је резултат Уговор из Мاستрихта.“²⁸

Ове иницијативе представљају одговор на међунароне кризе валута. У случају Верновог плана међународне флукуације девизног курса кулминирале су распадом „Бретонвудског споразума“²⁹.

Међународни монетарни систем који је устаљен Бретонвудским споразумом назива се златно-девизни стандард (због важења злата и девиза као резерви). Овај систем се може назвати златно - доларски систем, због важности који има долар има у то време.

Наиме, долар је важио за званичну валуту у којој су се чувале резерве и имао је велику улогу у међународном платном промету. САД су имале највеће резерве злата, а за долар се могло купити апсолутно све. “САД су се у периоду од 1950. - е године до 1957. - е године суочавале са проблемом међународне ликвидности, дефицит платног биланса је растао, а залихе злата су се топиле. Смањује се глад за доларом, опада поверење у њега, а Централна банка своја потраживања конвертују у злато.”³⁰

1968. - е године наступио је крај златне полуге кад су златне резерве САД успевале да покрију тек нешто више од једне четвртине доларске масе која је била у оптицају и изван САД – а али америчко тржиште није могло да контролише тржиште. 15. август а 1971. – е године председник Никсон је објавио престанак важења конвертибилности долара.

Чланице ЕЕЗ настојале су да створе монетарну стабилност, дестабилишући утицај кретања стране валуте долара имао је исти ефекат. 7. фебруара 1992. – е године у Мастрихту земље чланице ЕЕЗ потписале су Споразум о Европској унији који је ступио на снагу 1. новемба 1993. године, што је представљало почетак ставрања заједничке валуте у земљама Европске уније.

²⁸ Динан Д., „Све ближе Унија: Увод у европску интеграцију“, Службени гласник, Београд, 2009., стр. 455.

²⁹ Бретонвудски споразум је међународни споразум постигнут на конференцији представника 44 земље одржаној средином 1944. у Бретон Вудсу (у америчкој држави Њу Хемпшир), о решавању послератних монетарних и финансијских проблема, па је као такав и до данас остао као темељ међудржавних односа у тој сфери. На конференцији су основани Међународни монетарни фонд и Међународна банка за обнову и развој.

³⁰ Извор интернет, sr.wikipedia.org

Уговором из Мастрихта наступила је преломна фаза у процесу институционалних реформи европских заједница. Овим уговором утврђен је начин стварања јединственог унутрашњег тржишта земаља држава чланица и то да оне “функционишу као једно национално тржиште у оквиру ЕУ, ради постизања следећих циљева:

- успостављање царинске уније држава чланица;
- заједничка трговинска политика;
- међусобно укидање препека за слободно кретање лица и проток роба, услуга и капитала на унутрашњем тржишту;
- мере у вези уласка и кретања лица на унутрашњем тржишту;
- заједничке политике у области пољопривреде, рибарства и саобраћаја;
- систем заштите конкуренције на унутрашњем тржишту;
- усклађивање националних законодавастава ради функционисања заједничког тржишта;
- социјалну политику и Европски социјални фонд;
- учвршћивање економске и социјалне кохезије;
- заштиту животне средине;
- научно – технолошки развој;
- јачање конкурентности индустрије Заједнице;
- транс – европске мреже комуникација;
- унапређивање здравствене заштите;
- развој образовања;
- сарадњу за развој;
- побољшање заштите потрошача;
- придруживање прекоморских земаља и територија;

- мере у областима енергетике, цивилне заштите и туризма.“³¹

Европска монетарна унија означава увођење јединствене монетарне политике унутар јединственог економског простора ЕУ. Циљ ЕМУ јесте успостављање јединствене монетарне и девизне политике како би се одржала стабилност цена која је у складу са начелима отворене тржишне привреде и слободне конкуренције.

Европска монетарна унија заснована је на два концепта:

- први је координација економских политика,
- а други је независна монетарна институција тј. Европска централна банка.

Кључни елемент стабилности и социјалног развоја Европе управо је Економска и монетарна унија.

Бројни су покушаји да се оснује ЕМУ. Први процес стварања ЕМУ започет је 1. јануара 1971. - е године. Први покушаји формирања ЕМУ конкретизовани су у Верновом плану и резолуцији Европског савета од 22. марта 1971. –е године. Неуспех овог плана је последица промена који се тичу долара и целокупних међународних монетарних дешавања. Међутим, у овом покушају успостављања ЕМУ утврђени су монетарни механизми, створен је Европски фонд за монетарну сарадњу који ће у деведесетим годинама бити веома важан за формирање ЕМУ. Три су фазе формирања ЕМУ.

Прва фаза ЕМУ почела је 1. јула 1990. - е године. Ово је фаза која се састоји од припреме услова за обезбеђење успостављања економске и монетарне конвергенције која ће бити реализована у другој фази.

„У току прве фазе економске и монетарне уније је прецизирано око 300 мера за sukcesивно отклањање фискалних, техничких и пореских препрека, које је Комисија изнела у документу под називом „Бела књига“.“ То је омогућило потпуну либерализацију кретања капитала у свим земљама чланицама и усклађивање њиховим монетарних политика.³²

Правно – институционални оквир допуњен је укидањем препрека у унутрашњем промету између земаља чланица, и на такав начин су створени услови за прелазак на јединствено тржиште 1. јануара 1993. године.

У овој фази на значају је добио Монетарни комитет, односно Комитет гувернера чија је функција да припрема годишње извештаје о монетарном стању Заједнице, али и о стању земаља чланица.

³¹ Илић Гасми Г., *“Право и институције Европске уније”*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007., стр. 75.

³² Стакић Б., Бараћ С., *„Међународне финансије“*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007., стр. 77.

Три специјализована подкомитета су организована у оквиру Комитета гувернера и то:

- „за питања курса размене,
- за монетарну политику и
- за контролу банкарског система.“³³

Комитет гувернера значајну улогу је имао у припреми и усвајању одлука које су везани за монетарну стабилност политичког карактера, као и формирање политичког сценарија за прелазак на јединствену валуту.

Друга фаза ЕМУ се односи на усклађивање економских и монетарних политика земаља чланица и утврђивања услова и механизма економских политика за прелазак у трећу фазу ЕМУ. Ова фаза је карактеристична по дужини трајања јер траје од 1. јануара 1994. – е године до 31. децембра 1998. – е године.

У овој фази су утврђени критеријуми економске конвергенције, чија је улога значајна за припрему преласка у трећу фазу. Њихова улога је веома важна и од суштинског је значаја за успешан развој ЕМУ, па су и ови критеријуми у Уговору из Маастрихта дефинисани на недвосмислен начин.

Критеријуми економске конвергенције су следећи:

- критеријум високог степена стабилности цена који се односи на то да стопа инфлације треба да буде блиска оној стопи инфлације коју су оствариле највише три земље чланице, а које имају најбоље резултате у области стабилности цена;
- критеријум поштовања допуштене границе флукутирања курса односи се на земље чланице које желе да пређу у трећу фазу ЕМУ, а које не смеју да дозволе да у периоду од две године национална валута девалвира, од момента који је претходио захтеву за прелазак у трећу фазу ЕМУ.
- критеријум усклађености дугорочних каматних стопа значи да је „земља чланица имала у периоду од две године пре испитивања, дугорочну просечну номиналну каматну стопу, која није прелазила 2 % те стопе остварене у највише три друге земље чланице са најбољим резултатима у области стабилности цена.“³⁴
- критеријум лимитирања буџетског дефицита односи се на утврђене референтне вредности за буџетски дефицит и јавни дуг, који се израчунава

³³ Исто

³⁴ Стакић Б., „Међународне финансијске институције“, Универзитет Сингидунум, Београд. 2012. стр. 162.

односом предвиђеног и оствареног јавног дефицита и унутрашњег бруто производа мереног тржишним ценама, а који износи 3 % бруто друштвеног производа.

- критеријум лимитирања јавног дуга се односи на то да јавни дуг може да износи 60 % бруто друштвеног производа који се израчунава односом предвиђених и остварених дуговања и унутрашњег бруто производа, мерених тржишним ценама. „У ову категорију спадају: задужења централних органа власти (централне администрације), регионалних и локалних органа управе и фондова за социјално осигурање“³⁵

Трећа фаза ЕМУ се односи на основне етапе преласка на јединствену валуту од 1. јануара 1999. - е године. 1995. – е године у Мадриду је усвојена „Зелена књига“ од стране Европског савета.

Питања која су од великог значаја за развој ЕМУ односе се на:

- утврђивање назива јединствене монете „евро“;
- датум утврђен за прелазак на јединствену монету је 1. јануар 1999. – е године;
- календар увођења евра.

Ово су етапе које означавају фазе до успостављања јединственог тржишта и увођења јединствене валуте у ЕУ.

2002. - е године је евро пуштен у оптицај, јер је време од 1999. - е године до 2002. - е године предвиђено за замену националних монета за евро у земљама чланицама.

Уговором из Мастрихта јасно је дефинирана структура и задаци Европског система централних банака. Овим Уговором очигледан је заокрет у историји европске интеграције. Највећи изазови са којима се ЕУ суочила почетком 21. – ог века управо је проширење Европске уније и економска и монетарна унија (ЕМУ). Успешно покретање евра као јединствене валуте представља позитиван ефекат стварања ЕМУ у политичком и економском смислу.

³⁵ Исто

ТРЕЋИ ДЕО
МЕЂУНАРОДНО КРЕТАЊЕ КАПИТАЛА

3. Међународно кретање капитала

Тржиште на коме различити резиденти тргују финансијском активом из различитих земаља представља међународно тржиште капитала. Трговање међународним валутама обавља се на девизном тржишту које представља веома битан сегмент међународног тржишта капитала. „Активности на међународном тржишту капитала одвијају се унутар мреже светских финансијских центара који су посебно софистицирани комуникационим системима“³⁶

Један од најбитнијих фактора развоја светске економије јесте управо међународно кретање капитала а посебно развој мање развијених земаља. „Крајем XIX века и почетком XX века међународно кретање капитала одвијало се углавном на релацији између земаља богатих природним ресурсима и индустријски развијених земаља, где су прве земље представљале увознице капитала, а друге земље извознице капитала.“³⁷

³⁶ Kurgman P, Obstfeld M., „*Међународна економија*“, Дата Статус, Београд, 2009., стр. 594.

³⁷ Миљковић Д., „*Међународне финансије*“, Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду, Београд, 2008., стр. 320.

Повећање међународног кретања капитала условила је потреба за привредном обновом и већим привредним растом и развојем након Другог светског рата.

Фактори који су допринели развоју међународног финансирања, али и међународног кретања капитала су:

- „распад колонијалног система,
- стварање великог броја међународних и регионалних институција,
- конвертибилност,
- појава већег броја мултинационалних компанија,
- развој евротрежишта,
- повећање цене нафте,
- новине у банкарском пословању,
- кредитирање извоза капиталних добара и
- бољи међународни политички односи.“³⁸

На међународном тржишту капитала активно учествују комерцијалне банке, спољнотрговинска предузећа, мултинационалне компаније, небанкарске финансијске институције (пензиони фондови, осигуравајућа друштва), владе и централне банке појединачних земаља.

Глобализација светске привреде битно мења економске трендове у свету. Продубљивањем и развојем међународне поделе рада, настанком светског тржишта, долази до јачања монопола унутар националних граница, а самим тим и до извоза капитала.

Пласманом капитала ван граница неке земље, односно извозом капитала долази до стварања међународних монопола који „представљају савез крупних националних предузећа која се удружују ради монополисања производње и продаје одређене робе, експлоатације сировина, енергије и увећања капитала на светком нивоу.“³⁹

³⁸ Извор интернет, www.ekfak.kg.ac.rs

³⁹ Петковић Т., *“Међународна економија и финансије”*, Висока пословна школа струковних студија, Чачак, 2012., стр. 191.

Глобалним светским поретком и променама које глобализација са собом носи а посебно у технолошким и комуникационим областима, формира се глобално тржиште капитала, где су глобалне финансијске мреже утицале на промену тржишта и токове капитала.

У Међународном монетарном фонду (ММФ) и Европској банци за обнову и развој (ЕБРД), мултинационалне корпорације имају привилегован положај као једни од носиоца глобализације, при чему остварују различите облике структурне моћи и утичу на међународну мобилност капитала. Кретање светских токова робе, капитала и рада регулишу Међународни монетарни фонд, Светска банка, Светска трговинска организација, Међународна трговачка комора и индустриски најразвијеније земље света (Г-8).

3.1 Појам међународног кретања капитала

„Под међународним кретањем капитала подразумевамо трансфер реалних и финансијских средстава из једне земље у другу, без контра трансфера или без контра трансфера за одређено време, а у циљу остварења одређених економских и политичких интереса учесника у том трансферу.“⁴⁰

Ниједна савремена привреда не може се изоловати од потребе да извози и увози капитал, без обзира на то да ли, укупно гледано, има нето суфицит или нето дефицит у капиталу, тако да је кретање капитала између земаља двосмерно, при чему се у једном случају субјекти одређене земље појављују као даваоци, а други пут као корисници капитала.

Највећи део међународног кретања капитала одвија се између развијених земаља, односно субјеката из ових земаља, који су главни даваоци и корисници капитала у светским размерама. Привреде у развоју (земље у развоју и земље у транзицији) се као групација углавном појављују као корисници капитала, а много мање као даваоци капитала, мада се неке од њих, у последње време, у одређеној мери, појављују и као релативно значајни даваоци капитала.

Основу светског тржишта у савременим економским процесима представља „успостављање светског монетарно кредитног система и општа доминција и глобализација финансијског капитала. Капитал продире у све сфере људске активности:

- развија веома брзо и снажно нове облике производње, транспорта и комуникације;

⁴⁰ Стакић Б., Бараћ С., „*Међународне финансије*“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2008., стр. 325.

- револуционише тржишта и доприноси стварању светског тржишта у најпотпунијем смислу те речи;
- ствара и веома брзо развија монетарну и кредитну основу светског капитала;
- осваја нова географска подручја уводећи односе капитала у све регионе света не остављајући ни један кутак земаљске кугле изван односа капитала.⁴¹

3.2 Мотиви међународног кретања капитала

Мотиви међународног кретања капитала зависе од облика у коме се капитал улаже. Различити мотиви опредељују приватне у односу на јавне токове капитала, а постоје и разлике између појединих видова приватног и јавног капитала, с тим да се, у принципу, приватни капитал креће према економским мотивима, а јавни на основу ширих друштвено политичких интереса.

Остваривање већег профита или неког другог прихода од уложеног капитала (дивиденда, камата) је основни мотив извоза капитала, док су остали мотиви најчешће посредни и у функцији овог главног мотива.

Ови други мотиви би се могли груписати у неколико категорија. Ту је мотив коришћења богатих и јефтинијих ресурса у иностранству у односу на оне којима располаже земља извозница капитала, као што су: јефтинија радна снага, ниже цене сировина и енергије, што је посебно битно код радно и сировински интензивних производних процеса.

Поред трошкова производње, освајање тржишта одређене земље је врло чест мотив за извоз капитала, због величине тог тржишта и могућности пласмана, при чему се користе локални извори снабдевања, а смањују транспортни и други трошкови, а уједно се користи и заштићени статус домаће производње у оквиру царинског система те земље.

Један број производа, а пре свега капитална добра (опрема, машине, постројења, бродови) се због своје високе јединичне цене не могу на међународном тржишту продати без одговарајућих кредитних услова, а читав низ неразвијених земаља које имају велике потребе за овим производима нема потребну платежно способну тражњу, тако да је изворно кредитирање, које представља облик извоза капитала економска нужност за испоручиоце.

⁴¹ Петковић Т., *“Међународна економија и финансије”*, Висока пословна школа струковних студија, Чачак, 2012., стр. 193.

Међутим, због значаја извоза за националну привреду, извозни кредити, односно систем њиховог финансирања, почивају на држави и њеним специјализованим агенцијама за кредитирање извоза.

Мотив извоза капитала може бити и намера да се обезбеди одређени политички утицај у некој земљи, што је углавном присутно код пласмана капитала из јефтиних извора, пре свега код разних програма помоћи, али и „омекшавањем“ комерцијалних услова пласмана приватног капитала кроз разне јавне субвенције. Иначе, инвестиције јавног капитала су добрим делом усмерене и на то да се олакшају инвестиције приватног капитала.

Мотив међународних развојних институција код пласмана капитала је унапређење привредног и друштвеног развоја земље корисника и да се допринесе складнијем развоју светске привреде.

Основни мотив за увоз капитала, са становишта предузећа или земље корисника јесте обезбеђење недостајућих средстава за пословање и развој, односно реализацију одређених пројеката и програма, а у условима када за то нема довољно сопствених средстава, односно домаће акумулације или су услови њеног ангажовања неповољни.

На макро плану, увозом капитала се покрива дефицит платног (и спољнотрговинског) биланса, побољшава снабдевеност домаћег тржишта, остварује пораст запослености и производње, врши трансфер технологије итд., све што има утицај на привредни раст и развој земље. Увоз капитала а посебно ако од тога национална привреда превише зависи, временом доводи поред економске, и до разних врста политичке зависности, са читавим низом негативних реперкусија.

3.3 Класификација међународног кретања капитала

Класификација међународног кретања капитала се односи на време, мотив, извор финансијских средстава, финансијске услове и на тип финансијских инструмената.

Најчешће коришћена класификација међународног кретања капитала односи се на временску поделу, односно на краткорочне (*short - term flows*) и дугорочне (*long - term flows*) међународне трансакције.

Углавном се у категорију краткорочног капитала убрајају пласмани са роком:

- до годину дана (што би се пре могло подвести под међународно кретање новца, а не капитала);

- средњерочни капитал је онај капитал који је пласиран на период од 1 - 5 година (негде је овај рок и 3 - 7 година);
- дугорочни капитал је онај капитал са пласманом преко 5 година (мада се у појединим случајевима узима и 8 - 10 година).

По правилу, краткорочни капитал се користи за финансирање текућег пословања, а средњорочни и дугорочни капитал за инвестиционе намене.

Класификација међународног кретања капитала се заснива на различитим мотивима због којих долази до међународних финансијских транакција, које је могуће поделити на „пет група:

- финансирању међународне трговине;
- финансирању непосредних страних инвестиција;
- финансијској арбитражи;
- шпекулативним трансакцијама и
- диверзификацији портфолија.“⁴²

Према класификацији капитала према извору финансирања средстава међународно кретање капитала можемо поделити на:

- кретање капитала из јавних извора (*official flows*)
- кретање капитала из приватних извора (*private flows*).

Јавни капитал (државни буџет, централне и државне банке) креће се првенствено у облику директних инвестиција, портфолио инвестиција и у форми бесповратне економске помоћи. Посебна врста јавног капитала су зајмови међународних организација као што су: ИБРД, ИМФ, ИДА, ЕБРД, ИФЦ и друге институције са сличним профилом ангажовања.

Приватни капитал (појединци, приватне компаније, комерцијалне банке) креће се првенствено у облику директних инвестиција, портфолио инвестиција, као и у форми кредита и депозита.

Према класификацији међународног кретања капитала са обзиром на финансијске услове могуће је извршити поделу на међународно кретање капитала по комерцијалним условима (*non-concessial flows*) и међународна финансијска

⁴² Петковић Т., “*Међународна економија и финансије*”, Висока пословна школа струковних студија, Чачак, 2012., стр. 196.

помоћ (*concessional flows*) у које спадају кредити одобрени по концесионим условима, као и неповратна финансијска помоћ.

Према типу финансијских инструмената међународно кретање капитала дели се на:

- власничке инструменте (*equity instruments*),
- дужничке инструменте (*fixed-income instruments*) и
- финансијски пакети (*garants*).

3.4 Покретачка снага међународног кретања капитала

Већи део међународних кретања капитала који се одвија аутономног је карактера, односно имају сопствену мотивацију и нису изазвана стањем текућих трансакција платног биланса појединих земаља. Међународно кретање капитала одвија се под утицајем сопствених покретачких снага јер „укупан дневни промет на светским тржиштима капитала и девиза је вишеструко већи од дневне величине међународних трговинских и других текућих трансакција.“⁴³

Процес међународног кретања капитала одвија се између субјеката који доносе одлуке о међународним кретањима капитала, које чине појединци, предузећа, банке и друге финансијске институције, државни органи, међународне организације и институције, као и мултинационалне корпорације којима је мотив и покретачка снага међународног кретања капитала максимизирање пословног резултата.

„Теорија међународних финансија не даје свеобухватно објашњење покретачких снага међународних кретања капитала, теорија привредног развоја и теорија прилагођавања платног биланса објашњавају развојне мотиве међународних кретања капитала и то онако како то органи макроекономске политике испољавају.“⁴⁴

Мотиви за иностраним капиталом налазе се на страни тражње, у зависности од тога у ком облику међународних кретања одлучују субјекти из пословног сектора којима је основни мотив кретања капитала максимизација пословног резултата. Слобода међународног кретања капитала омогућава максимално повећање светског богатства. Корист од међународног кретања капитал имају све оне земље које врше трансфер финансијских средстава из једне земље у другу.

⁴³ Ковач О., „Међународне финансије“, Економски факултет у Београу, Београд, 2003., стр. 373.

⁴⁴ Исто, стр. 375.

3.5 Облици међународног кретања капитала

Мотиви, као и механизми међународног кретања капитала се разликују у зависности који облик међународног кретања капитала се примењује у међународним трансакцијама.

Три су главна облика међународног кретања капитала и то:

- међународно кретање зајмовног капитала;
- портфолио инвестиције;
- и директне инвестиције у иностранству.

Капитал се може трансферисати у новчаном облику (трансфер финансијских средстава) или трансфером реалних вредности (извоз опреме и друге робе). У појединим случајевима се код одобравања финансијских кредита као услов поставља, да се његова средства користе за куповине роба и услуга од одређених испоручилаца и тада се говори о везаним кредитима.

Посебна врста кредита чија је употреба везана за одређене намене су извозни кредити које одобравају испоручиоци опреме – кредити испоручилаца (*supplier credit*), док је друга врста извозних кредита - кредити купцу (*buyer credit*) које одобравају финансијске институције земље извозника иностраним купцима за финансирање њихових испорука на кредит из земље кредитора много ближа класичним везаним кредитима.

У вези са наведеним, постоји и подела на финансијске кредите, односно на кредите који се дају и враћају у новцу, и робне кредите, односно кредите који се дају ради финансирања куповине робе или плаћања услуга, при чему је уговором о кредиту одређена намена за коју се кредит може користити.

По својој намени, инострани капитал се може пласирати у тачно одређене пројекте (*project approach*) или у остварење ширих развојних циљева, односно програма (*program approach*). Капитал за реализацију одређених пројеката најчешће траже појединачна предузећа, али то могу бити државе (владе), ако су ови пројекти стратешког привредног и развојног значаја, при чему су државе те које траже капитал за програме.

Приватни инвеститори готово искључиво пласирају капитал у одређене пројекте, док јавни капитал, поред пројекта, прихвата да се ангажује и у реализацији програма. Пројекти више одговарају даваоцима капитала, поготово оним приватног карактера, јер пружају веће гаранције за рентабилну употребу средстава и лакше везивање трансфера за испоруке робе, услуга и технологије. С

обзиром на глобалну природу програма, зајмови за програме више одговарају корисницима, јер предвиђају мањи степен везивања, али носе у себи ризик недовољног наменског и ефикасног коришћења средстава, што се показало у бројним програмима јавне помоћи за развој.

Суштински, опредељење за пројекте и за програме везано је за достигнути ниво развоја земље и за својеврстан однос плана и тржишта у алокацији ресурса у свакој појединој земљи. Због тога је потребна правилна комбинација пројеката и програма да би се задовољили микро и макро интереси у коришћењу међународног капитала.

3.5.1 Међународно кретање зајмовног капитала

Међународни кредити и зајмови су традиционалан и значајан вид међународног кретања капитала.

Зајмовни капитал представља такав облик коришћења капитала у коме се корисник капитала јавља у улози дужника, а власник капитала у улози повериоца. Овај кредитни однос може се остварити у непосредном контакту између власника капитала - повериоца и корисника капитала – дужника, у ком случају се говори о директном или непосредном кредитном односу, или посредно преко банкарско - финансијског посредника, у ком случају се ради о посредном кредитном односу.

Зајмовни капитал који се пласира преко тржишта капитала на дуже рокове носи већи степен ризика, а самим тим и већу цену коштања. Заштита од стандардних ризика (кредитни ризик, курсни ризик, ризик каматне стопе) остварује се обично уговарањем променљивих каматних стопа, као и путем терминских и опционих послова. Већа цена коштања зајмовног капитала условљена је и високим трошковима у вези са: емисијом и пласманом хартија од вредности зајмовног карактера, високим трошковима уновчавања потраживања из ових кредита у управљању имовином која служи као реално покриће за наплату кредита.

За међународно кретање зајмовног капитала битно је међународно финансијско тржиште преко кога се врши пласман и ангажују слободна финансијска средства. Организовани део тог тржишта чине комерцијалне банке и друге финансијске институције које се баве кредитирањем и куповином и продајом хартија од вредности. Комерцијалне приватне банке претежно одобравају краткорочне и средњерочне, а у одређеној мери и дугорочне кредите превасходно зајмопримцима са високим бонитетом.

Велике светске банке играле су значајну улогу у финансирању светског привредног развоја, а посебно када су у питању развијене земље. У томе су банке биле релативно опрезне све до седамдесетих година прошлог века, али када су

велики суфицити земаља извозница нафте обезбедили знатан прилив свежег новца, који се преко Евротржишта нашао у фондовима великих светских банака, оне су почеле да воде експанзивну политику кредитирања, која је била потпомогнута тада релативно ниским (али флукутирајућим) каматним стопама, што је погодновало многим земљама у развоју, али и развијеним земљама, да путем банкарских кредита финансирају своју платно билансу равнотежу.

Међутим, крајем седамдесетих година долази до раста нивоа каматних стопа и курса УСД, што је енормно повећало обавезе земаља дужника и довело до кризе спољних дугова која је кулиминирала 1982. – е године, са серијом репрограма и отписа дугова који су погодили билансе банака. Од тада су светске банке постале много опрезније у одобравању нових кредита и релативан значај банкарских кредита као екстерни вид финансирања земаља у развоју је опао, чак и код оних који спадају у категорију ново индустријализованих земаља у развоју, нарочито после Азијске кризе 1997. - 1998. – е године.

Посебан облик међународних зајмова су међудржавни јавни зајмови који могу бити билатерални, на бази међудржавних споразума, и мултилатерални, које одобравају међународне финансијске организације.

3.5.2 Директне инвестиције у иностранство

Директне инвестиције у иностранство или стране директне инвестиције, представљају такав облик улагања капитала који обезбеђује страном инвеститору стицање права својине, контроле и управљања по основу уложеног капитала. Ове инвестиције имају за сврху стварање неког перманентног економског и правног интереса и то тако активног интереса у коме је садржана тежња инвеститора да кроз контролу и управљање уложеним капиталом остварује профит.

Директне инвестиције су предузетничке инвестиције, за које није нужно да утицај инвеститора буде потпун и апсолутан, већ је довољно да степен контроле и управљања буде такав да може да утиче на пословну политику предузећа и другог правног лица у који је уложен капитал.

3.5.3 Портфолио инвестиције

Портфолио инвестиције су облик улагања капитала код кога се улагање врши у обвезнице, бонове и уопште ефекте издате од стране иностраних влада, њених органа и других институција, иностраних банака или компанија које су издате ради прикупљања средстава на неком међународном тржишту капитала.

Власници капитала куповином обвезница стичу право да у одређеном року добију назад уложена средства, заједно са одговарајућом каматом. Овде власници капитала не могу да утичу на начин крајње употребе уложених средстава, пошто о томе одлучује емитент обвезница који за то и сноси сав пословни ризик.

Емитент обвезница је дужан да, без обзира на остварени пословни ефекат на бази коришћења путем емисије добијених средстава, врати ова средства са припадајућом каматом. Овде власници капитала не могу да утичу на начин крајње употребе уложених средстава, пошто о томе одлучује емитент обвезница који за то и сноси сав пословни ризик. Емитент обвезница је дужан да, без обзира на остварени пословни ефекат на бази коришћења путем емисије добијених средстава, врати ова средства са припадајућом каматом која може бити фиксна, или што је у последње време много чешће променљива и која се формира додавањем одређене марже (*spread*) на базну каматну стопу (ЕУРИБОР или ЛИБОР).

Портфолио инвестиције могу бити и у виду улагања капитала у одређену инострану компанију, с тим да такво улагање не даје право управљања и контроле над њим или је тако ограничено да битно не утиче на пословање компаније у које је извршено улагање.

Право контроле и право управљања основни су елементи у дефинисању разлике између портфолио и директних инвестиција. Портфолио инвестиције се разликују од директних инвестиција и по томе што је код њих, по правилу, рок инвестирања краћи, као и да се код портфолио инвестиција као инвеститори јављају углавном финансијске институције, институционални инвеститори или појединци првенствено заинтересовани за добит по основу камате или дивиденде без интенције да непосредно учествују у управљању пословањем компанијом или подухватом у који су уложили капитал.

У овом контексту би требало поменути и тзв. невластичке (директне) инвестиције (*non - equity investment*) путем којих страни директни инвеститор може да стекне ефективни глас у управљању пословањем друге компаније, без куповине акција или удела, а то су уговори о управљању, уговори по систему „кључ у руке“, франшизинг, лиценцирање, споразуми о подели производње итд.

3.5.4 Међународна економска помоћ

Специфичну категорију међународног кретања капитала чини економска помоћ која је у почетку подразумевала бесповратна давања, односно поклон да би се касније у ову категорију укључили и зајмови који се одобравају под повољнијим условима од тржишних, у погледу рокова отплате, периода почека и камате.

У овом домену је посебно значајно ангажовање Комитета за развој (*Development Assistance Committee – DAC*) ОЕЦД-а, који одобрава средства помоћи неразвијеним земљама, било да је она у виду поклона, техничке помоћи или зајмова под врло повољним условима (са елементом поклона најмање 25%).

Ова средства која се под концесионим условима дају неразвијеним земљама, а пре свега најмање развијеним земљама у развоју (*least developed countries*), којих према класификацији Уједињених нација има 48, третирају се као јавна помоћ за развој.

Ова средства помоћи су нарочито значајна за неразвијене земље зато што је за њих, због високог ризика земље, међународно тржиште капитала недоступно, а највећи број ових земаља не би ни могао да сервисира обавезе по кредитима који се одобравају под стандардним комерцијалним условима.

ЧЕТВРТИ ДЕО

РЕГИОНАЛНЕ ФИНАНСИЈСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ

4. Регионалне финансијске институције

Процес глобализације као што већ знамо нашао је своје место у свим сферама економских токова, па тако и у области финансија, глобализација настоји да међународне финансијске институције буду центар финансијске моћи.

Међународне финансијске институције представљају институције које имају веома значајну улогу у подстицању развоја у земљама којима је потребна помоћ међународних институција како би се оне развијале и унапређивале. Да ли у томе међународне финансијске институције заиста успевају и која је заправо њихова улога биће објашњено у наставку овог рада?

Глобализација светске економије је незаустављив процес и феномен коме сви тежимо, како бисмо се укључили у финансијске токове које креирају међународне финансијске институције.

Међународне финансијске институције су веома значајне за функционисање великог броја земаља јер представљају институције које под повољним условима државама омогућавају изворе средстава за финансирање развојних пројеката.

Нови светски поредак подразумева глобализацију која се односи на економске, развојне и социокултурне међународне односе успостављања новог поретка светске привреде праћене са институционализацијом међународних економских односа.

Управљање глобалним системом и развој света одвија се посредством међународних институција са наднационалним компетенцијама. Финансијске институције имају наглашен наднационални карактер јер се заснивају на концептуалним основама слободног тржишта и отворене привреде и представљају представнике технолошке и финансијске моћи у свету.

Управо због тога, међународне финансијске и регионалне институције представљају институционализоване представнике моћи у светској економији јер

усмеравају своја средства на подстицање појединих региона света у којима процењују да ће пројекти ових институција бити исплативи. Међународне и регионалне финансијске институције помажу напредак и развој у оним деловима света који заостају у технолошком, телекомуникационом, инфраструктурном развоју.

Захваљујући регионалним банкама за развој и њиховим улагањем у оне делове света у којима послују у којима имају надлежности и могућности за инвестирање и финансирање пројеката којима се побољшава привреда, смањује сиромаштво међу регионима и спроводи делатности за које је свака регионална банка задужена.

Регионалне финансијске институције основане су са циљем да помажу финансирање развојних пројеката у регионима из којих и потичу ове институције. Регионалне банке почеле су да се оснивају шездесетих година двадесетог века, чије су активности окренуте ка усмеравању финансијских средстава за развој појединих региона света.

Међу најзначајнијим регионалним институцијама спадају:

- Европска инвестициона банка;
- Европска банка за обнову и развој;
- Афричка банка за обнову и развој;
- Азијска банка за обнову и развој;
- Интраамеричка банка за обнову и развој.

Свака од набројаних финансијских институција биће описана у наставку рада. Свака од наведених регионалних институција је веома важна за развој сваког региона коме припада јер ове банке унапређују развој региона.

4.1 Европска инвестициона банка (Европска Инвестициона Група)

Европска инвестициона банка основана је Римским Уговором 1957. - е године а са радом је почела 1958. - е године. Европска инвестициона банка основана је са циљем „решавања проблема финансирања у вези са остварењем заједничког тржишта и спровођења политике заједничког развоја земаља чланица ЕУ.“⁴⁵ Ова банка има битну улогу у олакшавању мобилизације капитала унутар ЕУ, али и у олакшавању прилива капитала из земаља изван ЕУ.

⁴⁵ Стакић Б., Бараћ С., „*Међународне финансије*“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007., стр. 35.

Европска инвестициона банка представља већим делом банку која кредитирање врши на непрофитној основи која финансира пројекте који су од заједничког интереса за Заједницу и доприносе модернизацији привреде.

ЕИБ кроз инвестиционе пројекте и програме, подстиче уравнотежен развој и економску и социјалну кохезију у државама чланицама Европске уније, као и ван Европске уније. “ЕИБ од 1963. - е године је нарочито проширила своју активност међу земљама медитеранског басена, а финансира пројекту у 57 земаља Африке, Азије, Латинске Америке, Кариба и Пацифика, а у новије време и са земљама Централне Европе.”⁴⁶

Као највећа кредитна институција на свету ова банка има могућности да се задужи на тржишту капитала по веома повољним условима, са обзиром на кредитни рејтинг ААА, и на тај начин преноси повољне услове на кредитне аранжмане које одобрава својим корисницима.

Циљеви ЕИБ обухватају пројекте који се односе на развојне пројекте ЕУ, као што је:

- „развој малих и средњих предузећа;
- уравнотежен развој између региона;
- борба против климатских промена;
- заштита животне средине;
- развој и производња алтернативне енергије;
- промовисање и подршка економији знања, кроз инвестиције у информационе технологије и комуникацију и развој људских ресурса;
- развој траневропских мрежа (транспорт, енергија, комуникације).“⁴⁷

ЕИБ је финансијска институција ЕУ чији су акционари земље чланице Европске уније. Седиште Банке је у Луксембургу. На основу одлуке Европског Савета 2000. - е године је основана Група ЕИБ коју чине Европска инвестициона банка и Европски инвестициони фонд који је највећи акционар са учешћем од 60,5 %, затим Европска комисија са 30 %, док остатак од 9,5 % односи се на учешће европских банака и других финансијских институција.

⁴⁶ Стакић Б., „Међународне финансијске институције“, Универзитет Сингидунум, 2012., стр. 178.

⁴⁷ Извор интернет, www.eib.org

4.1.1 Капитал ЕИБ и одобравање зајмова

Акционари Европске инвестиционе банке су 28 држава чланице Европске уније. Земље чланице су у потпуности подобне за активности финансирања банака, без икаквих географских и секторских ограничења.

Удео у капиталу Банке се заснива на економској тежини сваке земље чланице унутар Европске уније (изражен у БДП) у време приступања.

Према Статуту, Банка је овлашћена да има максимално одобрених кредита у износу од два и по пута свог капитала. На дан 1. јула 2013. – е године, уписани капитал Банке износио је више од ЕУР 243бн.

ЕИБ на финансијском тржишту може да се задужује при чему средства ова банка добија из буџета Европске Уније. Осим сопствених средстава којима Банка располаже она узима и зајмове по најповољнијим условима, јер како је већ поменуто у раду, ова Банка средства узима по најповољнијим условима а под истим таквим условима нуди средства својим комитентима при чему зарачунава само трошкове посредовања.

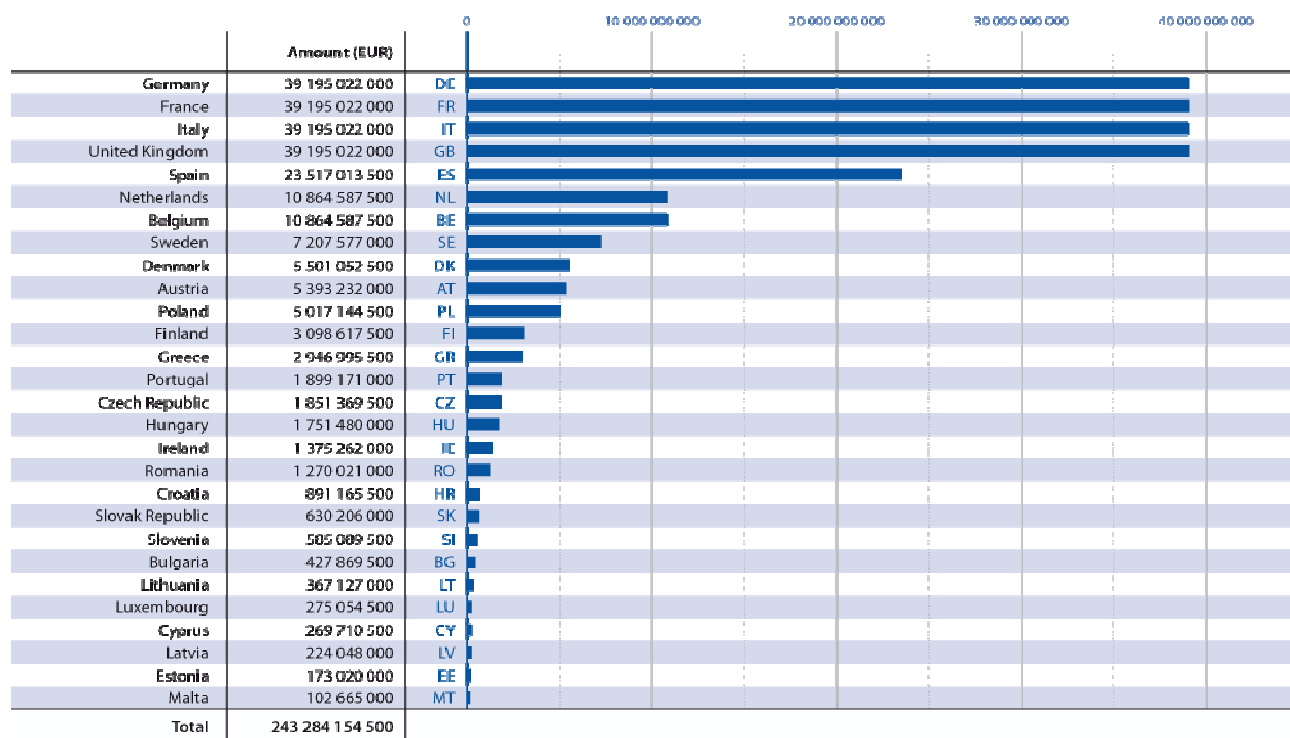
ЕИБ одорава средњерочне и дугорочне зајмове, а средства ангажује и у виду заједничких улагања. Кредити које Банка одобрава су са роком од 6 до 20 година.

“Банка одобрава кредите и издаје гаранције:

- ако је отплата камата и амортизација осигурана из прихода у случају пројеката које остварују производна предузећа или у другим случајевима путем одговарајућих обавеза државе на чијој се територији пројекат остварује, или на други начин у случају осталих пројеката;
- ако остварењем пројеката доприноси општем повећању привредне продуктивности и унапређењу развоја заједничког тржишта.

Табела 2. - Укупан капитал ЕИБ 1. јула 2013. године

Breakdown of the EIB's capital as at 1 July 2013

Извор интернет: www.eib.org

ЕИБ одобрава кредите и финансира пројекте који су значајни за развој мање развијених региона, као и пројекте који су од заједничког интереса за земље чланице Европске уније. Банка одобрава зајмове и даје гаранције и приватном и јавном сектору, при чему удео у зајму у одређеном пројекту не може да износи више од 50 %, при чему су кредити које Банка одобрава су са роком од 6 до 20 година а првенствено се примењује фиксна каматна стопа, која се одређује у односу на тржишту каматну стопу на емитоване обвезнице Банке.

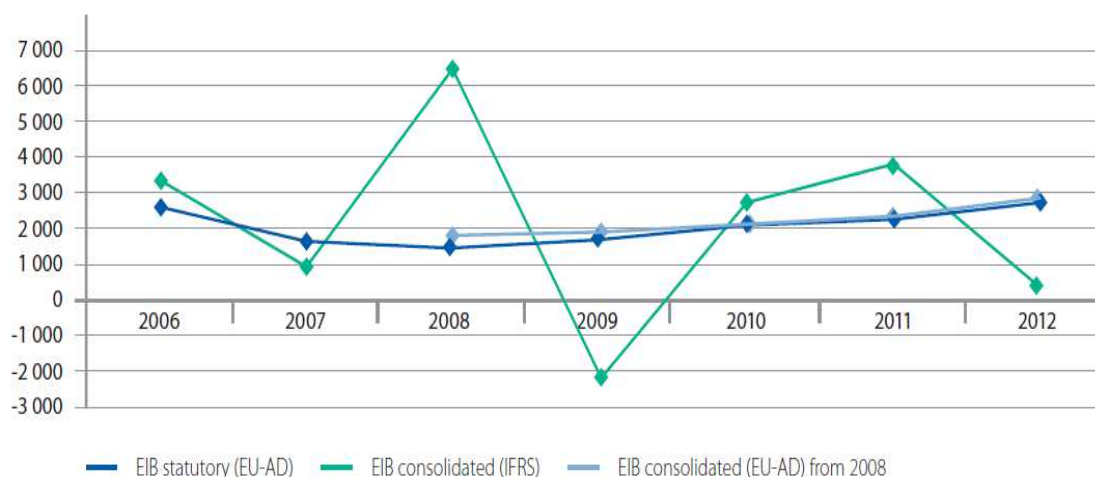
Банка примењује и следећа начела:

- банка не сме стицати било које врсте удела у предузећима нити преузимати одговорност у управљању, осим ако је то потребно да би се осигурало враћање својих средстава;
- она не може преносити своја потраживања на тржишту капитала и од својих зајмопримаца тражити издавање обвезница и других вредносних папира;
- ни Банка, ни државе чланице не смеју наметати такве услове према којима би се износи уступљених кредита морали користити унутар једне одређене државе чланице;

- може условити одобрење кредита расписивањем међународне лицитације;
- не може финансирати у целости, ни делимично пројекат коме се противи држава на чијој се територији мора остварити.”⁴⁸

Табела 3. - Еволуција годишњих резултата ЕИБ и ЕИБ Групе од 2006. године до 2012. године (у милионима еура)

Evolution of EIB and EIB Group annual results vs prior years (EUR million)

Извор интернет: www.eib.org

Европска инвестициона банка своја средства усмерава ка остварењу циљева који су орејентисани ка Европској Унији, а који се одобравају под најповољнијим условима. Банка јесте финансијска институција којој није првенствено циљ стицање добити, јер банка на непрофитној основи одобрава зајмове и даје гаранције својим комитентима.

„Данас Банка представља највећег невладиног зајмодавца на свету, све већег од ЕБРД, који врло развијеним и диверсификованим активностима на тржишту капитала, значајно доприноси зближавању европских тржишта капитала.“⁴⁹

Европска инвестициона банка одобрила је највише кредита за развој недовољно развијених региона, али и доста средстава ЕИБ улаже и за санацију инфраструктуре држава које имају шансу да буду чланице ЕУ. Акционари ЕИБ су само оне земље које су пуноправни чланови ЕУ.

„Каматну стопу формира на принципу: тромесечни ЕУРИБОР + 4,5 (маргина на позајмљена средства) + просечна накнада Банке од 1 %. Кредите

⁴⁸ Стакић Б., „Међународне финансијске институције“, Универзитет Сингидунум, 2012., стр. 182,

⁴⁹ Петковић Л. Т., „Међународна економија и финансије“, Високо пословна школа струковних студија, Чачак, 2012., стр. 280. – 281.

најчешће одобрава на рок од 20 година, са почетком отплате 3 – 5 година, зависно од степена развијености земље корисника.⁵⁰

4.1.2 Организациона структура ЕИБ

Управљачку структуру ЕИБ чине: акционари, борд гувернера, борд директора, менаџмент комитет и ревизорски комитет. Европска инвестициона банка састоји се од 27 држава чланица Европске Уније, где врховну власт чини Савет гувернера кога чине министри финансија земаља чланица.

Одбор гувернера чине министри земаља које су чланице ЕИБ, који се састају једном годишње. Одбор гувернера „поставља смернице кредитне политике, одобрава годишње обрачуне, биланс стања, одлучује о учешћу банке у финансијској активности ван Европске Уније, као и о мобилизацији и повећању капитала.“⁵¹ За доношење свих важнијих одлика неопходна је једногласност свих чланова одбора гувернера.

Одбор директора бира Одбор директора који има значајну улогу у самом функционисању Банке и њеним управљањем које је у складу са Статутом. Одбор директора доноси одлуке које су у вези са кредитима, зајмовима, гаранцијама, повећању фонда као и о фиксирању каматних стопа.

Чланови одбора директора су именовани од стране гувернера на период од пет година, на предлог држава чланица. Одбор се састоји од 29 директора. По једног директора именује свака држава чланица и по један се именује од стране Европске комисије. Постоји 19 заменика, што значи да су неки од ових позиција деле групације држава. У циљу проширења стручности одбора директора у појединим областима, одбор може да сарађује са највише шест стручњака (три директора и три замене), који учествује на састанцима одбора у саветодавном својству, без гласачка права.

Одлуке се доносе већином гласова. Приликом доношења одлука уважавају се гласови већине која се састоји од најмање једне трећине чланова који имају право да гласају и представљају најмање 50 % уписаног капитала.

Управни одбор обавља извршну функцију у Банци, јер прати свакодневни рад и функционисање Банком, осигурава да се одлуке које одбор директора доноси буду и спроведене. Управни одбор се састоји од 9 чланова које именује одбор гувернера на предлог одбора директора на период од 6 година. Председник управног одбора председава састанцима одбора директора.

⁵⁰ Унковић С., „Међународна економија“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2010., стр. 352.

⁵¹ Стакић Б., „Међународне финансијске институције“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2012., стр. 183.

Ревизорска комисија је независно тело које одговара директно одговорно Управном одбору, она је задужена за проверу да ли се пословне књиге Банке воде и чувају на одговарајући начин. У време усвајања финансијских извештаја од стране Управног одбора, Одбор за ревизију издаје своје извештаје о извршеној ревизији. Извештај Одбора за ревизију о резултатима свог рада у току претходне године шаље Одбору гувернера и када одобре годишњи извештај, Одбору директора издаје се изјава о извршеној ревизији. Одбор за ревизију је састављен од шест чланова, које именује Управни одбор, без могућности поновног избора од шест узастопних финансијских година.

4.1.3 Нове иницијативе ЕИБ – ЈАСПЕРС и ЈЕРЕМИЕ

Европска инвестициона банка, Европски инвестициони фонд, Европска Комисија, Европска банка за обнову и развој, али и министри који су одговорни за регионалну политику у државама чланицама и земљама које су кандидати за приступ у чланство, 2005. - е године представили су државама чланицама и земљама у приступу две иницијативе заједничке политике JASPERS (*Joint Assistance to Support Project in European Regions* – заједничка помоћ пројектима у европским регионима) и JEREMIE (*Joint European Resources for Micro-to-Medium Enterprises* – удружена европска средства за мала и средња предузећа).

Ове две иницијативе имају за циљ да помажу на националном и регионалном нивоу припрему великих инфраструктурних пројеката, као и пружање помоћи малим и средњим предузећима.

JASPERS (*Joint Assistance to Support Project in European Regions* – заједничка помоћ пројектима у европским регионима) представља прву иницијативу која има за циљ да земљама корисницима покаже да апсорбују структурне и кохезионе фондове Европске Уније, како би се средствима Банке инвестирали добри и корисни пројекти.

„JASPERS сажето представља:

- техничка подршка од стране ЕИБ и Европске Комисије у ЕБРД;
- потенцијални корисници су државе чланице које улазе у ЕУ (десет земаља које су се придружиле ЕУ у 2004. - ој години затим Грчка, Португал, Шпанија, Бугарска и Румунија);
- неопходна помоћ за ТЕНС и пројекте заштите животне средине, ефикасног искоришћавања енергије, обнављања енергије, институционални транспортни систем, транспорт, школе, болнице, РД, ТЛЦ мреже и индустријски пројекти;

- помоћ у смислу обнављања наплате провизије од стране ЕИБ;
- непостојање фиксних квота за пројекте у свакој од земаља, без обавезе коришћења помоћи Jaspers програма, нити обавеза узимања кредита ЕИБ.⁵²

ЈАСПЕРС се у основи састоји од тима посвећених стручњака који се налази у оквиру ЕИБ, који су у сарадњи са ЕБРД. Они пружају техничку помоћ државама чланице и земљама које су кандидати за приступ, нарочито у кохезионим државама, а све у циљу припреме добрих инвестиционих пројеката.

JEREMIE (*Joint European Resources for Micro-to-Medium Enterprises* – удружена европска средства за мала и средња предузећа) је процес у коме су државе чланице и региони имају могућности да користе део својих структурних фондова кроз Европски инвестициони фонд у циљу добијања сет финансијских производа који су посебно пројектовани за мала и средња предузећа. Односно, уместо да користе, као што су на пример донације, биће могуће да се трансформише део бесповратних средстава у финансијске производе. Ови производи укључују капитал, предузетнички капитал, гаранције и техничку помоћ, али ће они и омогућити вишеструки утицај на буџет.

JEREMIE има улогу катализатора за побољшање приступа финансијама малих и средњих предузећа у регионима.

„Са ове две иницијативе, Европска Комисија и ЕИБ група дају значајан квалитативни скок. Европске институције заједно раде на проналажењу заједничких решења и да искористите њихове синергије. Овај прагматичан приступ се очекује да ће довести до ефикасних резултата на терену.“⁵³ Инвестиције ће подстицати раст и стварање нових радних места, као и целокупно унапређење како у пројектима који се односе на чланице ЕУ тако и за земље које тек треба да приступе ЕУ.

4.1.3.1 Остале иницијативе које подржава ЕИБ

Европска инвестициона банка фокусира се и на следеће области: еколошка одрживост, транс – европске мреже (ТЕН) и енергија.

Заштита животне средине је политика ЕУ и стога је један од главних области деловања. Еколошки проблеми се огледају у побољшању квалитета живота у градском окружењу, смањење индустријског загађења, прерада воде, очување природних ресурса, као и управљање отпадом и низ других пројеката који су од значаја за очување и унапређење животне средине.

⁵² Стакић Б., Бараћ С., „Међународне финансије“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007., стр. 42.

⁵³ Извор интернет, www.eib.org

Транс – европске мреже (ТЕН) су велике инфраструктурне мреже транспорта, енергије и телекомуникација које омогућавају слободно кретање људи и капитала развојем транспортних мрежа, при чему се омогућава економска и друштвена интеграција, а самим тим и унапређење мање развијених региона у оквиру Европске Уније.

Једно од стратешких приоритета ЕИБ јесте финансирање енергије. „Квалификовани циљеви кредитирања у енергетском сектору су:

- глобално годишње креитирање, вредности 4 милијарде евра за пројекте који припадају бар једној од пет припритетних области (обнављање енергије; енергетска ефикасност; истраживање, развој и иновације; диверсификација и сигурност интерног снабдевања; сигурност спољне енергије и економски развој);
- годишњи под – циљ од 600 – 800 милиона евра за пројекте обновљиве енергије, уз 50 % ЕИБ кредитирања за добијање електричне енергије које је повезано са технологијама обновљиве енергије.⁵⁴

Поред ове две иницијативе, ЕИБ финансира и пројекте који се односе на едукацију и обуку, истраживање и развој, технологију информација и комуникацију.

Едукација и обука пројеката које финансира ЕИБ односи се на државе чланице ЕУ где ЕИБ тежи да улаже у људске ресурсе у циљу повећања нивоа обучености наставног кадра у Европи. ЕИБ финансијска средства је издвојила за модернизацију школа, универзитета, центара за обуку људи из области компјутерског описмењавања, а све у циљу повећања нивоа обучености и квалитета едукације наставног кадра.

Финансирање истраживања и развоја од стране ЕИБ односе се на финансирање економског раста, запослености и социјалног повезивања. „ЕИБ подржава улагања у истраживање и развој: јавних програма за истраживање и развој, посебно тамо где улагање укључује кооперативну повезаност са програмима заједнице или чак међународних јавних центара за истраживање; учешће приватног сектора у јавном истраживању путем доприноса кофинансирања из властитих ресурса; оснивање центара за усавршавање и развој; иновативна индустрија тежи да се зближи са научним базама и великим истраживачким центрима и универзитетима.“⁵⁵ ЕИБ овим пројектима одобрава дугорочне зајмове са флексибилним условима отплате.

Финансирање ЕИБ за пројекте информационе и комуникационе технологије од великог је значаја за унапређење преношења информација између послова и појединаца као и повезивања локалне инфраструктуре у електронске мреже, што

⁵⁴Стакић Б., Бараћ С., „Међународне финансије“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007., стр. 45.

⁵⁵ Стакић Б., „Међународне финансије“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2012., стр. 188.

подразумева финансирање пројеката иновативне технологије (ADSL, XDSL, UMTS).

4.1.4 Улагање ЕИБ у Србију

Од 2001. - е године до краја 2011. - е године ЕИБ је Србији одобрила укупно око 3,7 милијарди евра, од којих је наша земља повукла око 1,7 милијарди евра. У 2012. – ој години и 2013. – ој години ЕИБ приоритет у финансирању пројеката у Србији јесте изградња друге фазе коридора 10, обилазнице око Београда, развој малих и средњих предузећа, железнице, путева и мостова, локалне инфраструктуре, као и улагање у објекте здравства и просвете. У прошлој години од одобрених 711 милиона евра кредита, Србија је повукла око 576 милиона евра.

Европска инвестициона банка је у прошлој години за Западни Балкан одобрила око 1.034 милијарди евра, од чега је повучено око 859 милиона евра а највише за изградњу инфраструктуре, међу којима се издваја изградња железничке и копнене саобраћајнице за потребе " Фијата " у Крагујевцу.

„Европска инвестициона банка одобрила је 2002. године, 2004. године и 2009. године Републици Србији три Апекс глобална зајма, у укупном износу од 315 милиона евра, за финансирање малих и средњих предузећа и локалне самоуправе. До краја септембра 2011. – те године, средства тих зајмова су у потпуности искоришћена за финансирање пројеката 450 малих и средњих предузећа и дванаест локалних самоуправа.“⁵⁶ Имајући у виду велику заинтересованост за средства Апекс зајмова, Европска инвестициона банка одобрила је Републици Србији нови Апекс зајам од 250 милиона евра за финансирање малих и средњих предузећа и предузећа средње тржишне капитализације, као и предузећа из области аутомобилске индустрије и медија.

Прва транша од 150 милиона евра намењена је финансирању извозно оријентисаних малих и средњих предузећа до 250 запослених, приоритетних пројеката предузећа без обзира на број запослених, као и предузећа из области аутомобилске индустрије и медија, у потпуности је искоришћена кроз 100 пројеката крајњих корисника посредничких банака. Из друге транше од 100 милиона евра, такође намењених финансирању извозно оријентисаних малих и средњих предузећа и предузећа средње тржишне капитализације, до краја маја 2013. – те године Европској инвестиционој банци упућено је на одобрење 40 пројеката, у износу од 83,3 милиона евра. Средства Апекс зајма пласирају се крајњим корисницима преко посредничких финансијских институција, односно банака.

⁵⁶ Извор интернет, www.nbs.rs

4.2 Афричка банка за обнову и развој

Афричка банка за развој је међународна регионална финансијска организација, која је основана „споразумом на конференцији 4. августа 1963. - е године у Картуму, Судан. Овај споразум је ступио на снагу 10. септембра 1964. - е године а Банка је почела ефикасно са радом 1. јула 1966. године. Главна улога Банке је да допринесе економском и друштвеном напретку својих регионалних земаља чланица - појединачно и колективно.

Афричкој банци за развој 1972. - е године придружен је Афрички фонд за развој и Нигеријски фонд за развој основан 1976. - е године. ⁵⁷ Афричка банка за развој, Афрички фонд за развој и Нигеријски фонд чине Групу Афричке банке за развој.

Седиште банке је у Абиџану, Обала Слоноваче. Афричка банка за развој се састоји од 53 афричке државе и 24 нерегионалне чланице афричке банке за развој. Учешће регионалних чланица у потврђеном капиталу је 60 %, док је учешће нерегионалних чланица 40 %. Уплате акција чланица врши се 6 % одмах, а остатак 94 % акција уплаћује се на позив од стране Савета гувернера.

Регионалне чланице банке су: Алжир, Ангола, Бенин, Боцвана, Буркина Фасо, Централноафричка Република, Чад, Џибути, Египат, Еријеа, Екваторијална Гвинеја, Етиопија, Габон, Гамбија, Гана, Гвинеја, Гвинеја Бисао, Камерун, Кенија, Комори, Конго, Лесото, Либерија, Либија, Мадагаскар, Малви, Мали, Мароко, Маурицијус, Мозамбик, Намибија, Нигер, Нигерија, Обала Слоноваче, Руанда, Сао Томе и Принципе, Сејшели, Сенегал, Сиера Леоне, Сомалија, Судан, Свизиленд, Танзанија, Того, Тунис, Уганда, Заир, Замбија, Зимбабве, Зеленортска Острва.

Нерегионалне чланице су: Аргентина, Аустрија, Белгија, Бразил, Канада, Кина, данска, Финска, Француска, Немачка, Индија, Италија, Јапан, Јужна Кореја, Кувајт, Холандија, Норвешка, Португал, Саудијска Арабија, Шпанија, Швајцарска, Шведска, Велика Британија и САД.

Средства која одобрава Афрички фонд за развој су без камате на АДФ кредите, али кредити имају таксе од 0,75 одсто на годишњем нивоу. Пројектни зајмови одобравају се на 50 година отплате, укључујући 10 година грејс периода. Кредитне линије одобравају се на 20 година отплате са петогодишњим грејс периодом.

Табела 4. - Резиме Банке оперативне групе, ресурса и финансија, 2003. – 2012.

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Cumulative Total (UA million)
Operations											
Bank Group Approvals											

⁵⁷ Извор интернет, www.afdb.org

Number	145	124	102	137	100	133	181	139	184	199	4,184
Amount	1,766.31	2,786.70	2,293.63	2,596.88	3,097.64	3,528.73	8,064.49	4,099.75	5,720.29	4,253.75	72,202.76
of which HIPC	1.85	1,009.13	508.68	257.49	153.17	159.87	372.56	202.95	1,350.85	248.00	6,089.00
Disbursements	1,022.83	1,315.54	1,289.81	1,239.03	1,615.68	1,860.91	4,083.59	2,510.70	3,174.11	3,379.53	42,124.15
ADB Approvals											
Number	28	23	34	38	29	58	84	59	59	48	1,366
Amount	745.84	1,519.54	868.73	1,045.37	1,670.06	1,807.01	5,604.07	2,581.13	3,689.43	2,080.46	41,777.96
of which HIPC	-	707.77	75.99	102.21	-	113.75	112.77	144.14	1,178.04	134.58	3,148.58
Disbursements	652.32	630.23	595.35	548.44	884.75	727.53	2,352.29	1,339.85	1,868.79	2,208.17	24,618.55
ADF Approvals											
Number	112	99	65	84	54	62	77	65	87	98	2,572
Amount	997.96	1,257.91	1,421.71	1,544.57	1,381.75	1,665.34	2,426.96	1,456.72	1,831.86	1,890.17	29,430.22
of which HIPC	1.85	301.37	429.49	155.28	153.17	17.95	259.09	29.99	171.93	112.21	2,877.27
Disbursements	368.07	680.50	691.06	685.16	725.00	1,124.92	1,726.43	1,165.84	1,296.65	1,169.60	17,268.11
NTF Approvals											
Number	5	2	3	-	-	2	3	2	3	3	88
Amount	22.51	9.25	3.19	-	-	28.16	5.70	29.53	10.88	14.10	396.31
of which HIPC	-	-	3.19	-	-	28.16	0.70	28.83	0.88	1.20	63.15
Disbursements	2.44	4.81	3.39	5.43	5.94	8.45	4.87	5.02	8.67	1.76	237.50
Special Funds Approvals											
Number	-	-	-	15	17	11	17	13	35	50	158
Amount	-	-	-	6.94	45.83	28.21	27.76	32.38	188.12	269.03	598.27
Resources and Finance (at year's end)											
ADB											
Authorized Capital	21,870.00	21,870.00	21,870.00	21,870.00	21,870.00	21,870.00	22,120.00	67,687.46	66,054.50	66,975.05	
Subscribed Capital	21,563.71	21,597.90	21,717.67	21,794.00	21,693.16	21,765.14	21,817.58	23,924.62	37,322.00	65,215.04	
Paid-up Portion	2,180.94	2,223.26	2,269.06	2,357.78	2,351.53	2,356.01	2,359.32	2,375.63	3,289.06	4,962.68	
Callable Portion	19,382.77	19,374.63	19,367.00	19,436.76	19,341.63	19,409.14	19,458.25	21,548.99	34,032.95	60,252.36	
Borrowing (gross)	6,058.95	6,057.52	6,560.11	6,088.75	6,803.17	7,160.81	10,703.22	12,231.34	12,231.39	13,373.32	
Outstanding Debt	5,778.39	5,638.89	5,940.40	5,870.47	6,198.87	6,707.28	10,580.64	11,980.57	12,902.96	13,278.80	
Cumulative Exchange											
Adjustment on											
Subscriptions	(145.33)	(147.20)	(151.76)	(155.74)	(160.08)	(161.03)	(161.97)	(162.57)	(160.63)	(166.83)	
Reserves	1,507.50	1,486.44	2,266.39	2,305.48	2,531.80	2,475.47	2,552.96	2,627.28	2,536.18	2,667.44	
Cumulative Currency											
Translation Adjustment	(451.71)	(467.97)	-	-	-	-	-	-	-	-	
Gross Income	425.22	446.67	479.61	542.85	578.62	564.45	518.88	519.32	489.18	553.64	
Net Income	178.33	143.53	221.32	194.03	323.67	304.66	231.16	213.66	164.51	198.62	
ADF											
Subscriptions	11,989.14	12,654.44	13,261.76	14,314.51	15,218.76	16,566.02	17,854.02	19,030.32	20,428.32	21,622.28	
Other Resources	(540.57)	(571.34)	(476.02)	(776.38)	(703.50)	(656.59)	(493.44)	(437.23)	(375.27)	(400.28)	
NTF											
Resources (gross)	375.46	366.93	409.08	286.12	273.47	286.78	156.73	160.86	162.74	164.62	

Извор интернет: www.afdb.org

Приказана табела 4. нам показује пословање азијске банке за развој од 2003. године до 2012. године где можемо да видимо стање средства Афричка банке за развој, Афричког фонда за развој и Нигеријског фонда, односно приказана су целокупна средства Групе Афричке банке за развој.

„Редовни извори финансирања банке су следећи:

- потврђени капитал банке;
- зајмови које Банка узима на међународном тржишту капитала;
- фондови формиран зајмовима грађана;
- средства остварена отплатама зајмова;
- камате и провизије на одобрене зајмове, односно гаранције и
- друга средства или приходи, који не представљају посебне изворе.,”⁵⁸

Примарну функцију Афричке банке за развој чине кредите и удела за друштвено - економски напредак по регионима. Такође, Банка пружа техничку помоћ за развојне пројекте и програме и промовише инвестиције јавног и приватног капитала за развој. Банка помаже у организовању развојне политике, а посебну пажњу поклања националним и мултинационалним пројектима који су неопходни да промовишу регионалну интеграцију.

4.3 Азијска банка за развој

Азијска банка за развој (*Asian Development Bank*) основана је како би се унапредио економски и социјални напредак земаља чланица у развоју у региону Азије и Пацифика. Азијска банка за развој настала је усред послератне обнове и реконструкције 1960. – их година која је основана са визијом успостављања финансијске институције која ће подстицати економски развој и сарадњу у азијском региону и побољшати живот и сиромаштво људи у овом региону.

На Филипинима у граду Манили налази се седиште Азијске банке за развој. 19. децембра 1966. - е године Банка је званично и основана. Азијска банка за развој обухвата 67 чланова, од којих су 48 из Азије и Пацифика и 19 ван овог региона. Србија није члан ове институције.

„До краја 1960-их година, Азијска банка за развој је велики део средстава фокусираала на помоћ у производњи хране и руралног развоја. Помоћ од стране ове Банке проширена је 1970. – их година у просвети и здравству, а затим на инфраструктуру и индустрију, побољшање путева и обезбеђивање електричне енергије.

⁵⁸ Стакић Б., Бараћ Слободан, „Међународне финансије“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007., стр.56.

Под окриљем Банке од 1968. - е године функционише Азијски фонд за развој који одобрава зајмове неразвијеним земљама у региону. Почетком 1990. - их година Банка је приступила унапређењу регионалне сарадње, као и стварању блиских везе између суседних земаља.⁵⁹

Табела 5. – Финансијски подаци Азијске банке за развој од 2008. – 2012.

	2012.	2011.	2010.	2009.	2008.
Statutory Reporting Basis					
Revenue					
From Loans	770.5	649.6	680.5	959.8	1,358.0
From Investments	390.2	365.3	367.5	459.4	677.2
From Guarantees	18.4	15.7	11.3	9.2	6.9
From Equity Investments	38.5	44.0	58.4	24.5	3.7
From Other Sources	20.5	20.5	24.2	18.6	18.7
Total Revenue	1,238.1	1,095.1	1,141.9	1,471.5	2,064.5
Borrowings and Related Expenses	520.4	367.9	386.0	741.7	1,208.4
Administrative Expenses	351.1	315.9	294.3	193.6	141.0
Provision for (Write Back on) Loan Losses	6.9	(7.4)	(44.7)	115.8	(3.5)
Other Expenses	8.7	5.0	3.5	5.1	14.7
Total Expenses	887.1	681.4	639.1	1,056.2	1,360.6
Net Realized Gains (Losses)	122.4	190.1	80.3	23.3	(28.1)
Net Unrealized (Losses) Gains	(330.9)	5.7	42.7	(466.2)	450.6
Net Income (Loss)	142.5	609.5	625.8	(27.5)	1,126.3
Average Earning Assets	76,361.0	69,111.9	62,444.5	54,655.0	50,394.0
Annual Return on Average Earning Assets (%)	0.19	0.88	1.00	(0.05)	2.24
Return on Equity (%)	0.87	3.74	3.97	(0.18)	7.65
Return on Loans (%)	1.56	1.34	1.61	2.67	3.84
Return on Investments (%)	1.69	2.04	2.17	2.93	3.20
Cost of Borrowings (%)	0.91	1.13	2.06	2.91	4.11
Management Reporting Basis					
Operating Income	464.7	586.6	548.0	420.1	699.8
Average Earning Assets	76,386.4	69,098.6	62,555.4	54,828.0	50,443.0
Annual Return on Average Earning Assetsd	0.61	0.85	0.88	0.77	1.39
Return on Equity (%)	2.72	3.58	3.54	2.84	4.82
Return on Loans (%)	1.51	1.36	1.56	2.55	4.14
Return on Investments (%)	1.58	2.11	2.16	2.87	3.70
Cost of Borrowings (%)	0.84	0.69	0.81	1.83	3.29

Извор интернет: www.adb.org

У табели 5. можемо видети поједине финансацијске податке Азијске банке за развој где можемо видети од 2008. - е године до 2012. - е године структуру датих кредита, гаранција, прихода и низ других финансијских података које можемо видети из приказане табеле.

⁵⁹ Извор интернет, www.adb.org

Било да се кроз инвестиције у инфраструктуру, здравствене услуге, системе јавне управе, или помоћи нација у припреми за дејство климатских промена или бољем управљању својим природним ресурсима, Банка се обавезала да помогне у развоју земље чланице у успостављању модерне економије која је добро интегрисана са другим земљама у свету.

Средства којима Банка помаже у развоју у виду су кредита под повољним условима, стипендија, политичком дијалогу, техничке помоћи и учешћа у капиталу. Азијска банка за развој одобрава зајмове на 32 године, са почетком отплате 8 година, са каматном стопом за време почетка зајма од 1 %, а за време отплате 1,5 %.

4.4 Интраамеричка банка за развој

Интраамеричка банка за развој (*Inter - American Development Bank – IADB*) као регионална финансијска институција основана је 1959. – е године у Вашингтону. Она је главни извор финансирања за већину земаља Латинске Америке.

„Интраамеричку банку за развој основало је 19 земаља Латинске Америке и карибског подручја, и она предствља највећу и најстарију регионалну институцију.“⁶⁰

Такође, Интраамеричка банка за развој мобилише инострни приватан капитал кроз позајмице на међународним финансијским тржиштима, „као и кроз промовисање аранжмана на бази кофинансирања са другим финансијским институцијама, за развијне пројекте у региону Латинске Америке.“⁶¹

ИАДБ има за циљ смањење сиромаштва и друштвених неједнакости у земљама чланицама, подстицање развоја кроз приватни сектор, развој енергетике, водопривреде, здравства, заштита животне средине, као и промовисање регионалне сарадње и интеграција.

Интраамеричка банка за развој састоји се од 48 земаља чланица, од који је 28 са америчког континента (земље Јужне, Централне и Северне Америке, Кариби без Кубе), а 20 земаља чланица су са других континената.

⁶⁰ Поповчић – Аврић С., Видас – Бубања М., „Међународна економија“, Завод за уџбенике и Факултет за економију, финансије и администрацију - ЕФА, Београд, 2009., стр. 440.

⁶¹ Стакић Б., Бараћ Слободан, „Међународне финансије“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007., стр. 61.

Србија је 1976. – е године постала члан ИАДБ али 1993. - ће године чланство у овој институцији Србији је укинато због наметнутих санкција и целокупне ратне ситуације.

Банка одобрава зајмове са роком отплате од 15 до 20 година, са каматном стопом нижом од тржишне, али из Фонда за специјалне операције одобравају се кредити са роком отплате од 20 до 40 година, са каматном стопом од 2 % до 4 %.

„Зајмови Банке за пројекте енергетике, транспорта и комуникација имали су и индиректан утицај на развој других сектора, а пре свега на развој и унапређење приватне иницијативе и производње и ситних сопственика и фармера у целој Латинској Америци.“⁶²

Табела 6. – Финансијски преглед ИАДБ од 2008. године до 2012. године

Ordinary Capital (In millions of U.S. dollars)	2012.	2011.	2010.	2009.	2008.
Operational Highlights					
Loans and Guarantees Approved	\$10,799	\$10,400	\$12,136	\$15,278	\$11,085
Loan Disbursements	6,883	7,898	10,341	11,424	7,149
Loan Repayments	4,571	4,601	5,598	4,542	4,740
Balance Sheet Data					
Cash and Investments–Net, After Swaps	\$14,592	\$13,882	\$16,585	\$20,204	\$16,371
Loans Outstanding	68,640	66,130	63,007	58,049	51,173
Undisbursed Portion of Approved Loans	26,987	23,994	22,357	21,555	19,820
Total Assets	92,209	89,432	87,217	84,006	72,510
Borrowings Outstanding, After Swaps	59,754	58,015	57,874	57,697	47,779
Equity	20,681	19,794	20,960	20,674	19,444
Income Statement Data					
Loan Income, After Swaps	\$1,668	\$1,742	\$1,830	\$2,002	\$2,355
Investment Income (Loss)	382	108	624	831	(973)
Borrowing Expenses, After Swaps	519	462	550	951	1,764
Operating Income (Loss)	910	836	1,252	1,294	(972)
Ratio					
Total Equity to Loans Ratio	31.1%	31.3%	33.4%	34.2%	35.3%
Fund for Special Operations (In millions of U.S. dollars)					
Operational Highlights					
Loans Approved	\$320	\$181	\$297	\$228	\$138
Loan Disbursements	317	368	398	414	415
Loan Repayments	196	195	214	220	229
Balance Sheet Data					
Cash and Investment	\$1,200	\$1,212	\$1,413	\$1,410	\$1,355
Loans Outstanding, Net	4,277	4,162	4,004	4,317	4,101
Undisbursed Portion of Approved Loans	843	846	1,038	1,290	1,502
Total Assets	5,494	5,392	5,436	5,747	5,479
Fund Balance	4,958	4,796	4,670	5,205	4,976

⁶² Стакић Б., “Међународне финансисјке институције”, Универзитет Сингидунум, Београд, 2012., стр. 201.

Income Statement Data					
Loan Income	\$ 65	\$ 68	\$ 74	\$ 83	\$ 91
Technical Cooperation Expense (Income)	(8)	(9)	24	23	33
Debt Relief Expense	-	-	484	(3)	-
General Reserve Transfers	-	44	364	122	50
Net Income (Loss)	66	20	(792)	(14)	(72)

Извор интернет: www.idbdocs.iadb.org

У табели 6. приказано је финансијско стање Интраамеричке банке за развој од 2008. године до 2012. године где можемо видети како стање средстава саме банке.

Одобрени кредити по правилима банке врше се у већем броју случајева међународним лицитацијама. ИАБД одобрава највише кредите за инфраструктурне пројекте, пољопривреду и индустрију.

ПЕТИ ДЕО

ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВУ И РАЗВОЈ

5. Европска банака за обнову и развој

Иницијатива за оснивање Европске банке за обнову и развој ([European Bank for Reconstruction and Development](#) – EBRD) покренута је крајем 1989. – е године на ванредном самиту дванаест земаља чланица Европске економске заједнице са циљем да се оснује „европска финансијска институција која ће помагати спровођење привредних и политичких реформи у земљама Централне и Источне Европе.“⁶³

Споразум о оснивању ЕБРД потписан је на министарској конференцији у Паризу 29. марта 1990. – е године, а банка је почела са радом марта 1991. – е године са седиштем у Лондону.

Европска банка за обнову и развој има значајну улогу у међународним тржиштима капитала кроз широк спектар активности. ЕБРД је банка која поседује ААА рејтинг и одражава конзервативне финансијске политике. Она је регионална финансијска организација која има велики значај управо због чињенице да се делатност ове банке везује се за политичке услове јер се зајмови одобравају само земљама са вишепартијском демократијом односно са правним поретком којим се омогућава поштовање људских права и слобода.

ЕБРД одобрава кредите под повољним условима тако што мобилише средства на финансијском тржишту. ЕБРД кредити су структурирани са високим степеном флексибилности. “Средства позајмљује по каматној стопи ЛИБОР са премијом (*spread*) чија висина зависи од степена ризичности земље зајмопримца. Дужина почетка (*grace period*) је ствар преговора. Рок од 3 - 5, изузетно до 15 година, код финансирања инфраструктуре.

⁶³ Совтић К., „Економија спољне трговине“, Универзитет Мегатренд, Београд, 2009., стр. 314.

ЕБРД зарачунава и сопствене трошкове као и годишњу провизију на неповучени део одобреног зајма, а такође ЕБРД захтева осигурање против нормалних комерцијалних ризика (крађа имовине, пожар, грађевински ризици), али не тражи осигурање против политичких ризика нити од неконвертибилности локалне валуте. Стандарно учешће ЕБРД у финансирању пројеката је 5 милиона долара.⁶⁴ Гаранције за извозне кредите банка не даје, нити пружа банкарске услуге на мало, нити учествује у поступку преуређивања отплата дуга страним државама.

Европска банка за обнову и развој има за циљ да подстиче земље Централне и Источне Европе да преласком на тржишни начин привређивања и унапређења приватног предузетништва функционишу на принципима примене политичког плурализма, правне државе и поштовања људских права и слобода.

„Да би се остварили овако дефинисани циљеви Банка:

- помаже развој приватног сектора, посебно предузећа мале и средње величине;
- врши мобилизацију домаћег и страног капитала и преношење знања и искуства у управљању привредом;
- подстиче улагања у производне инвестиције, укључујући улагања у сектор услуга и финансија али и у одговарајуће инфраструктуре, значајне за развој предузетничке иницијативе;
- обезбеђује техничку помоћ за припрему, финансирање и реализацију одговарајућих пројеката;
- стимулише развој тржишта капитала;
- даје подршку пројектима у којима је ангажовано више чланица корисника средстава;
- води рачуна о очувању животне средине.

Приликом извршавања задатака ЕБРД сарађује са Међународним монетарним фондом, Међународном финансијском корпорацијом, Мултилатералном агенцијом за гарантовање инвестиција, Организацијом за економску сарадњу и развој и другим приватим и јавним субјектима који показују интерес за развој Централне и Источне Европе.

⁶⁴ Унковић С., „Међународна економија“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2010., стр. 354.

ЕБРД има 64 државе чланице и две међународне институције Европска инвестициона банка и Европска заједница, које су подељене у четири групе, и то: земље које су чланице ЕУ; остале европске земље; земље које су кориснице средстава ЕБРД; ваневропске земље.

На пример, Француска, Немачка, Италија, Јапан, Велика Британија и САД представљају више од 50% уписаног капитала ЕБРД. У децембру 2012. - е, Косово је постало најновији акционар Банке, као део процеса постаје прималац инвестиција ЕБРД.

Банка се обавезала на предузимање операције у целом региону Централне и Источне Европе и потписала је пројекте у свакој од земаља у којима инвестира. Она координира својим активностима. ЕБРД је основала резидентне канцеларије у свим овим земљама, у којима раде и међународно и локално особље стручњака, ове канцеларије су у потпуности укључене у стварању нових пројеката.

5.1 Организациона структура ЕБРД

Управљачки одбор Европске банке за обнову и развој чини:

- Одбор гувернера,
- Извршни одбор директора,
- Председник и
- Потпредседник.

Одбор гувернера је највиши орган банке и састоји се од по једног представника сваке земље чланице. Одбор гувернера одлучује о многим питањима као што је пријем нових чланица, или суспензија чланица, повећање или смањење одобреног акцијског капитала Банке, закључивање споразума о сарадњи са другим међународним организацијама, одобрава биланс успеха Банке и води рачуна о низу других питања.

Извршни одбор директора представља извршни одбор банке и састоји се од двадесет три директора. Извршни одбор директора обавља послове: припреме рада Одбора гувернера у складу са општим смерницама утврђује се политика и доноси

одлуке о зајмовима, гаранцијама, задуживању банке, одобрава буџет и подноси извештај о пословању банке.

Председник председава седницама Одбора директора и води текуће послове Банке, који се бира на рок од четири године. Председник нема право учествовања у гласању осим у случају поделе гласова.

Потпредседник извршава овлашћења и функције у администрацији Банке које одреди Одбор директора. У случају одсуства председника, потпредседник обавља функцију председника ЕБРД.

5.2 Оснивачки капитал банке и корисници капитала

Средства ЕБРД се састоје од редовног капитала и специјалних фондова. Оснивачки капитал банке износи 10 милијарди ЕЦУ –а, подељеним на један милион акција.

„Банкарски портфељ ЕБРД, који обухвата кредите, инвестиције и гаранције чини око 50% укупне активе. Раст портфолија успорен је значајно у 2012. – ој години. Банка има прогресивно смањени обим нових обавеза (12 % од нових обавеза у 2012. – ој години, у поређењу са 15% у 2011. – ој години) са обзиром на веће трошкове управљања ризиком који они представљају за банку.“⁶⁵

Табела 7. – Капиталне претплате и гласачка права земаља чланица ЕУ и институција

EU Countries and Organizations	Par Value of Shares			
	% of Total	Total	Callable	Paid-in Capital
Austria	2.3	684	541	143
Belgium	2.3	648	541	143
Cyprus	0.1	30	24	6
Denmark	1.2	360	285	75
Finland	1.3	375	297	78
France	8.6	2,557	2,024	533
Germany	8.6	2,557	2,024	533
Greece	0.7	195	154	41
Ireland	0.3	90	71	19
Italy	8.6	2,557	2,024	533
Luxembourg	0.2	60	47	13
Malta	0.0	2	1	1
Netherlands	2.5	744	589	155
Portugal	0.4	126	100	26
Spain	3.4	1,020	807	213
Sweden	2.3	684	541	143
United Kingdom	8.6	2,557	2,024	533

⁶⁵ Извор интернет, www.ebrd.com

European Union	3.0	900	712	188
European Investment Bank	3.0	900	712	188
Other European Countries				
Iceland	0.1	30	24	6
Liechtenstein	0.0	6	5	1
Norway	1.3	375	297	78
Switzerland	2.3	648	541	143
Non-European Countries				
Australia	1.0	300	237	63
Canada	3.4	1,020	807	213
Egypt	0.1	21	15	6
Israel	0.7	195	154	41
Japan	8.6	2,557	2,024	533
Jordan	0.0	10	8	2
Korea, Republic of	1.0	300	237	63
Mexico	0.2	46	35	11
New Zealand	0.0	11.0	7.0	4.0
United States	10.1	3,002	2,375	627
Non-Recipient Members Sub-Total	86.6	25,639	20,284	5,355
Members Total	100.0	29,601.0	23,399.0	6,202.0

Извор интернет: www.ebrd.com

У приказаној табели 7. можемо да видимо који су највећи појединачни акционари ЕБРД где су САД највећи појединачни акционар, затим следи, Велика Британија, Јапан, Француска, Немачка, Италија са 8,6 %, а затим следе остале државе. Такође, ова табела приказује колико која земља има гласачких права, као и колико износи уплаћени капитал сваке наведене земље чланице.

Табела 8. – Капиталне претплате и гласачка права осталих земаља чланица

Recipient Members	Par Value of Shares			
	% of Total	Total	Callable	Paid-in Capital
Albania	0.1	30	24	6
Armenia	0.1	15	12	3
Azerbaijan	0.1	30	24	6
Belarus	0.2	60	47	13
Bosnia and Herzegovina	0.2	51	40	11
Bulgaria	0.6	166	117	49
Croatia	0.4	109	86	23
Czech Republic	0.9	256	203	53
Estonia	0.1	30	24	6
Former Yugoslav Republic of Macedonia	0.1	30	24	4

Georgia	0.1	30	24	6
Hungary	0.8	237	188	49
Kazakhstan	0.2	69	55	14
Kosovo	0.0	6	5	1
Kyrgyz, Republic of	0.1	21	15	6
Latvia	0.1	30	24	6
Lithuania	0.1	30	24	6
Moldova	0.1	30	24	6
Mongolia	0.0	3	2	1
Montenegro	0.0	4	3	1
Morocco	0.1	15	11	4
Poland	1.3	384	304	80
Romania	0.5	144	114	30
Russia	4.1	1,201	951	250
Serbia	0.5	140	111	29
Slovak Republic	0.4	128	101	27
Slovenia	0.2	63	50	13
Tajikistan	0.1	21	15	6
Tunisia	0.0	10	8	2
Turkey	1.2	345	278	72
Turkmenistan	0.0	2	1	1
Ukraine	0.8	240	190	50
Uzbekistan	0.1	44	31	13
Recipient Members Sub-Total	13.4	3,962	3,115	847

Извор интернет: www.ebrd.com

Из табеле 8. можемо видети и остале земље чланице њихов уписани капитал, гласачка права и колико износи акционарски капитал сваке земље чланице.

Средства редовног капитала се састоје од:

- одобреног акцијског капитала који се састоји од 30 % и од 70 % који се уплаћују по позиву. „Уплата капитала врши се у пет једнаких рата, од чега 50 % у било којој потпуно конвертибилној валути, а 50 % се може извршити издавањем меница које се морају уновчити на захтев банке у валути деноминације. Прва рата доспева за плаћање у року од 60 дана од дана ступања на снагу Статута или након депоновања њеног инструмента ратификације. Свака од преостале четири рате доспева годину дана после доспећа претходне рате;
- средства прибављања задуживањем банке;

- средства добијена на име отплате зајмова;
- друга средства или приходи које банка оствари, а нису део специјалних фондова.⁶⁶

Земље Европске заједнице заједно са ЕУ и ЕИБ имају већинско учешће у капиталу ЕБРД од 51 %.

5.3 Средства ЕБРД

Приликом одобравања кредита, гаранција или директних улагања Банка се придржава бројних принципа од којих се истичу следећи:

- „Банка примењује здраве банкарске принципе на своје послове;
- Банка финансира конкретне програме, било појединачно или у контексту специфичних инвестиционих програма;
- Банка неће финансирати никакав програм на територији чланица која се противи таквом финансирању;
- банка ће водити рачуна да одржава разумну диверзификацију својих улагања;
- пре него што зајам, гаранција или директно улагање, буду одобрени, подносилац молбе мора да презентује адекватан предлог, а председник Банке да на основу студије коју израде стручне службе, поднесе Одбору директора писмени извештај са предлогом;
- Банка неће финансирати нити обезбеђивати било које олакшице када је подносилац молбе у стању да осигура довољно средстава из других извора уз услове које банка сматра да су прихватљиви;
- Банка у принципу не води никаква ограничења на набавку робе и услуга из било које земље из средстава било којег зајма, улагања или другог финансирања преузетог у оквиру редовног пословања и пословања Специјалних фондова. Међутим у одговарајућим случајевима, Банка ће

⁶⁶ Совтић К., „Економија спољне трговине“, Мегатренд Универзитет, Београд, 2009., стр. 315. – 316.

условљавати своје зајмове и остале операције међународним позивима за лицитацију.“⁶⁷

Банкарски портфолио, који укључује кредите, инвестиције и гаранција чини око 50% укупне активе ЕБРД.

ЕБРД издала је дугорочног дуга у износу од € 6,3 милијарди евра у 2012. –ој години, чиме њено укупно задуживање износи 31,8 милијарде € на крају године. Успоравање раста дуга (10% у 2012. у односу на 26% и 22% у 2010. и 2011., респективно) огледа се успоравањем раст обима пословања.

ЕБРД одобрава кредите владама појединих земаља, локалним властима и приватним фирмама. „Банка може да инвестира како у приватна тако и државна предузећа, затим да купује хартије од вредности које емитују приватна или државна предузећа и да даје гаранције за задуживање на домаћем и страном тржишту капитала. У току године највише 40 % од укупних пласмана може бити уложено у државни сектор.“⁶⁸

Европска банка за обнову и развој радећи заједно са приватним сектором, улаже у пројекте, укључују и пружање техничке помоћи која подстиче иновације и гради отворену тржишну привреду.

ЕБРД је највећи појединачни инвеститор у земљама Централне и Источне Европе и такође мобилише значајан део страних директних инвестиција у земљама у којима банка послује.

ЕБРД има јако присуство у свим земаљама у којима послује кроз мрежу од више од 30 локалних канцеларија. За сваки пројекат који се финансира, банка додељује посвећени тим стручњака са специфичним секторским, регионалним, правним и еколошким вештинама како би пројекат у који банка улаже средства био сигурно исплатив.

ЕБРД сваки пројекат прилагађава потребама клијента, приликом чега води рачуна о ситуацији у земљи, региону и сектору. ЕБРД финансира обично до 35 % од укупне цене пројекта за гринфилд пројекте или 35 % дугорочне капитализација за пројекат одређене компаније. Банка захтева да значајан део средстава који она улаже у пројекат буде сразмеран или већи у односу на власника пројекта у који се улаже.

„Пројекти у који Банка инвестира се састоји од следећих фаза:

- концепт преглед – ЕБРД усваја концепт пројекта и укупну структуру, укључујући и предложено финансирање структуре и пратећих обавеза. У

⁶⁷ Петковић Т., „Међународна економија и финансије“, Бисока пословна школа струковних студија, Чачак, 2012., стр. 287.

⁶⁸ Стакић Б., „Међународне финансијске институције“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2012., стр. 194.

овој фази, ЕБРД и клијент потписују мандатно писмо, у коме се истичу трошкови пројектног плана;

- завршни преглед – се односи да је договор завршен и да пројекат добија форму;
- председник ЕБРД и оперативни тим представљају пројекат Управном одбору на усвајање;
- ЕБРД и клијент потписују пројекат и договор постаје правно обавезујући;
- када су услови банке испуњени, средства су пребачена са рачуна банке на рачун клијента;
- клијент отплаћује износ кредита ЕБРД пораспоређу и условима како је договорено;
- коначни износ кредита је доспело на отплату банци;
- кредит је у потпуности отплаћен од стране клијента.⁶⁹

Банка се ослања на своје контакте у влади, јер поседује специјални статус повериоца и значајан портфељ да процени и сноси ризик како би се отвориле могућности за финансирање. Банка улаже само тамо где је могуће обезбедити додатну вредност, улагањем у пројекте који нису могли другачије привући финансирање на сличним условима.

„У погледу квалитета активе и проширења банкарског портфолија у контексту економске кризе је предвидљиво, дошло је до погоршања квалитета активе банкарског свог портфолија. Однос проблематичних кредита, као проценат бруто кредита био 3,2 % у 2012. – ој години, у односу на 2,6 % у 2011. – ој години, због економске кризе.

На крају 2012. – те године, највеће изложености портфолиа Банке били су САД (13,4% од укупног портфолија), Холандија (12,7%), Швајцарска (10,5%), Велика Британија (9,7%) и Француска (9,3%). Као део напора Банке да смање своју изложеност ризику земље евро зоне, изложености према Шпанији, Италији и Ирској пала за 66% у 2012. – ој години, а сада се састоји од 224 € милиона. ЕБРД показује потпуни оквир управљања ризицима који обезбеђује адекватан ниво финансијског извештавање и надзор ризика.⁷⁰

Табела 9. – Годишње статистике Европске банке за обнову и развој од 2003. до 2012.

⁶⁹ Извор интернет, www.ebrd.com

⁷⁰ Исто

Balance Sheet Summary (EUR mil)	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Assets										
Cash	3,629	2,329	5,275	5,708	6,332	4,507	4,418	4,153	6,023	8,115
Debt Securities	5,971	6,126	7,618	8,595	8,374	9,310	7,794	9,692	11,538	12,410
Gross Loans	6,803	7,613	7,819	8,311	8,985	11,064	13,288	15,464	18,327	19,580
(-) Provisions for losses	1,058	507	323	341	124	361	882	630	672	736
Net Loans	5,745	7,106	7,496	7,970	8,861	10,703	12,406	14,834	17,655	18,844
Share Investments	2,611	2,652	4,179	5,053	6,640	4,406	4,791	5,854	6,095	6,713
Other Assets	4,089	3,819	3,816	3,365	2,968	4,121	3,130	4,794	5,725	5,120
o/w: Other Financial Assets	3,204	3,220	3,461	3,124	2,786	3,988	3,021	4,693	5,628	5,025
o/w Derivatives	2,736	2,622	2,318	2,130	1,961	2,849	2,538	4,168	5,111	4,671
o/w: Intangible Assets	19	18	16	21	39	48	53	47	44	41
o/w: Fixed Assets	18	14	12	28	43	41	39	38	38	42
o/w: Paid in Capital Receivable	848	568	327	192	100	44	17	16	15	12
Total Assets	22,045	22,032	28,384	30,691	33,175	33,047	32,539	39,327	47,036	51,202
Liabilities										
Borrowings	14,223	13,879	16,908	16,816	17,671	18,436	19,844	24,947	31,805	34,910
o/w: Loans	1,112	913	978	1,194	1,462	2,141	2,129	1,911	2,610	3,086
o/w Current	776	918	1,390	1,486	1,332	1,779	540	340	728	1,141
o/w Non-Current	860	352	205	217	298	1,082	640	1,063	1,330	1,141
Total Liabilities	15,859	15,149	18,503	18,519	19,301	21,297	21,024	26,350	33,863	37,192
Equity										
Total Subscribed Capital	19,790	19,790	19,790	19,794	19,794	19,794	19,794	20,793	28,380	29,601
(-) Callable Capital (CC)	14,593	14,593	14,593	14,596	14,596	14,596	14,596	14,596	22,181	23,399
o/w: (CC of Aaa/Aa Countries)	12,381	12,240	12,240	12,240	12,240	12,240	12,240	12,115	15,728	16,862
Paid-in Capital	5,197	5,197	5,197	5,198	5,198	5,198	5,198	6,197	6,199	6,202
Reserves	564	977	2,776	2,712	2,563	2,108	3,150	1,256	1,410	2,230
o/w: General Reserve	401	802	2,296	2,204	2,027	623	1,299	197	428	1,235
o/w: Special Reserve	163	175	188	215	232	250	273	306	306	306
o/w: Strategic Reserve	-	-	-	-	-	830	800	-	-	-
o/w: Loan Loss Reserve	-	-	292	293	304	405	778	753	676	689
Retained Earnings	426	710	1,908	4,262	6,113	4,444	3,167	5,524	5,564	5,578
Total Equity	6,186	6,883	9,881	12,172	13,874	11,750	11,515 1	12,977	13,173	14,010
Total Liabilities and Equity	22,045	22,032	28,384	30,691	33,175	33,047	32,539	39,327	47,036	51,202
Income										
Interest Income	517	539	780	1,065	1,293	1,300	888	776	1,046	1,206
Net Commission Income	9	18	19	15	14	6	14	19	20	32
Other Operating Income Net	232	208	1,154	2,190	1,344	-800	-538	897	-314	529
o/w: Dividend Income from Shares	52	53	98	87	87	68	40	66	115	87
o/w: Net Income From Financial Operations	179	155	1,057	2,103	1,257	-868	-578	831	-429	442
Total Income	757	765	1,954	3,270	2,651	506	364	1,692	752	1,767
Expenses										
Interest Expense	200	223	410	603	717	633	306	159	263	331
General Administrative Expenses	142	143	202	212	240	227	220	228	249	271
Depreciation & Amortization	16	16	17	13	11	16	17	22	21	25
Total Expenses	358	382	629	828	968	876	543	409	533	627
Pre-provision Profit	400	383	1,325	2,442	1,683	-370	-179	1,283	219	1,140
(-) Provisions for Losses	22	85	-197	53	-201	232	567	-94	46	120
Operating Income	378	298	1,522	2,389	1,884	-602	-746	1,377	173	1,020
(-) Transfers of net income approved by Board of Governors	-	-	-	-	-	115	165	150	-	190
Net Income	398	278	1,522	2,389	1,884	-717	-911	1,227	173	830

Извор интернет: www.ebrd.com

У табели 9. можемо видети годишње извештаје Европске банке за обнову и развој од 2003. – е године до 2012. – е године, активу (средства), пасиву (обавезе), приходе, трошкове, као и нето приход за наведени период.

Слично другим наднационалним организацијама, ЕБРД представља националног регулаторног надзорног органа. Она користи најбоље међународне експерте и знања којима прилагођава своје унутрашње процесе којима тежи да на најбољи начин обухвати стратегије за спољне услове развоја региона.

5.3.1 Сарадња Србије са ЕБРД

1995. - е године Одбор гувернера је одлучио да износ акција који је предвиђен за Југославију буде прераспоређен на новостворене државе, и то да свака држава добија онолико акција колико је њено учешће у Међународном монетарном фонду у Светској банци. У априлу 2001. – е године Европска банка за обнову и развој је примила СРЈ у чланство, када је и одобрен први пројекат.

Стратешки приоритети ЕБРД улагања у Србију фокусирани су на привреду, финансијски сектор и инфраструктуру. У корпоративном сектору, ЕБРД ће обезбедити финансирање за приватизацију и реструктурирање након приватизације у домаћим и страним правним лицима. У подржавању финансијског сектора, то ће помоћи банкама за снажно присуство у потрази за могућностима за развој нових производа.

„Ратификацијом споразума о оснивању ЕБРД, наша земља се обавезала да упише 12 800 акција, односно 128 милиона евра, што чини 1, 28 % укупног оснивачког капитала банке. Уплата је извршена у пет јенаких годишњих рата. Плаћање 50% ових средстава могло се извршити издавањем меница или других облигација које су уновчиве на захтев банке у валути деноминације (ове акције не носе камату и не би могле бити предмет тржишног промета).“⁷¹

Европска банка за обнову и развој је највећи институционални инвеститор у Србији.

Од априла 2001. - е године, када је Банка потписала свој први посао у Србији, до 31. децембра 2006. - е године банка је достигла укупан обим пословања од 1.108 милиона евра. Током периода који је обухватила претходна стратегија, ангажована средства банке су порасла за 97% са новим ангажованим средствима од 545 милиона евра.

⁷¹ Стакић Б., „Међународне финансијске институције“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2012., стр. 195.

Током периода који је обухватала претходна стратегија, ангажована средства банке су порасла за 97 \$ са новим ангажованим средствима од 545 милиона евра. Портфељ карактерише снажан потенцијал транзитног утицаја, а укупан квалитет је и даље висок. Обзиром на листу будућих пројеката обим пројеката од стране ЕБРД у Србији ће само расти и обухватаће стратегије које су везане за пословно окружење, конкуренцију, инфраструктуру и финансијски сектор.

Глобална економска криза је смањила интересовање страних инвеститора и отежана је приватизација преосталих државних средстава. Финансијска стабилност у банкарском сектору је одржана после тешког периода крајем 2008. – е године. Блиска сарадња између регулатора, домаћих и страних банака и међународних и регионалних финансијских институција је од суштинске важности како би се осигурало да банке наставе да испуњавају потребе предузећа и становништва. Економска криза је довела до наглог пада јавних прихода и наглашена је потреба да се смањи потрошњу на јавне управе и бенефиције.

Како би се привукле стране инвестиције неопходно је да се доведе у ред пословно окружење и да се направи повољна клима за страна улагања. Главне препреке у пословном окружењу се односе на недостатак приступа финансијама, пореске стопе и као и целокупна нестабилна ситуација у земљи.

Неколико великих пројеката је такође потписано да се помогне реструктурирање железничког предузећа у државном власништву, Железнице Србије.

Табела 10. - Годишњи обим пословања у 2012. – ој години у земљама Југоисточне Европе

Земље	2012.	2011.	1991. – 2012
Албанија	69	96	732
Босна и Херцеговина	125	94	1,474
Бугарска	246	92	2,661
Македонија	157	220	1,085
Косово	5	N/A	66
Црна Гора	39	43	323
Румунија	612	449	6,110
Србија	269	533	3,106
Укупно	1,522	1,527	15,557

Извор интернет: www.ebrd.com

Из приказане табеле 10. видимо колико је Европска банка за обнову и развој финансирала у земље југоисточне Европе од 1991. – е године до 2012. – е године,

где можемо видети и финансирање у Србији које укупно за наведени период износи 3,106 милиона евра. Можемо и видети да је ЕБРД највише средстава уложила у Румунију 6,110 милиона евра.

Европска унија је од 2001. – е године, издвојила око 70 милиона € из својих претприступних фондова за развој малих и средњих предузећа у Србији (50 милиона € донација и 20 милиона € у кредитним линијама). Пројекти укључују подршку за развој политике, промоције извоза, промоције туризма, страних директних инвестиција и преокрет - управљања на нивоу предузећа.

ЕБРД, поред пружања саветодавне подршке предузећима, уложила више од 409 милиона € у српским малим и средњим предузећима, како директно тако и са кредитних линија каналисаних преко локалних комерцијалних банака.

ЕБРД је финансирала пројекте који су везани за подршку малим и средњим предузећима. У више од 500 српских предузећа ЕБРД је помогла да раст и развој ових предузећа пружајући им саветодавне услуге међународних стручњака и локалних консултаната чиме се стичу темељи за иновативне и одрживе бизнисе.

У инфраструктуру Србије, ЕБРД уложила је укупно 112,5 милиона € у 2012. – ој години, кроз три различита пројекта, укључујући и кредит од € 95 милиона са предузећем „Железнице Србије“ за рехабилитацију и модернизација пруга, фокусирајући се на коридор 1 у близини Београда и на пут Београд - Ниш.

У Србији ЕБРД најснажнији утицај је остварила у финансијском сектору у коме је држава најлакше прихватила унапређење конкуренције и ширење тржишта. ЕБРД важну улогу је имала у финансијском сектору у јачању поверења депонената и инвеститора, помогла је у повећању конкуренције.

У банкарском сектору, банка је уложила укупно 98,2 милиона € у девет различитих пројеката. У корпоративном сектору, банка је инвестирала 57,8 милиона € у преко осам различитих пројеката.

Што се тиче улагања банке у привредни сектор, улагања су се односила на реструктурирање и регионалну експанзију локалних произвођача хране, од којих су неки били успешни, као што је пројекат Фриком који подржава модернизацију и ширење производних капацитета за сладолед и замрзнуту храну, али и побољшање корпоративног управљања.

Европска унија и Европска банка за обнову и развој покренула је подршку малим и средњим предузећима кроз програм за развој предузетништва у Србији. Програм је финансиран од стране Европске уније са донацијом од 3,5 милиона €, а спроводи га Европска банка за обнову и развој.

У блиској сарадњи са Министарством финансија и економије Републике Србије, у наредних 36 месеци почев од половине 2013. – е године подршка више од 240

српских предузећа да развију алате, вештине и знања да иновирају, привуку финансије и постану пословни лидери, повећаће конкурентности и продуктивности приватног сектора у Србији.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Закључак

Предмет истраживања овог рада веома је комплексан и обиман, тако да је сама анализа глобализације, европских интеграције и регионалних финансијских институција, извршена на теријском нивоу, и намеће многе закључке, али отвара и многа питања теоријско – емпиријског истраживања.

Светско тржиште као место на коме функционише велики број организација, доводи све националне привреде у међусобно завистан однос, и оно је манифестација чињенице да у међународној размени учествују различити национални организми, са специфичним производним могућностима, неједнаком интензивношћу и продуктивношћу рада.

Међузависност националних економија са светском привредом све је већа. Глобализацију карактерише све већа економска, политичка и културна повезаност, где су међународне финансијске институције основа и носиоци повезивања. Глобализација обухвата процесе и односе на свим хоризонталним и вертикалним нивоима, и улази у све сфере људског живота.

Сва емпиријска, односно теоријска објашњења глобализације и европских интеграција могу се груписати у два става.

Први став се односи на то да је глобализација перманентни процес интеграције култура и тржишта различитих држава.

Док према другом ставу глобализација представља пројекат светских интересних група који желе да постигну либерализацију како би ширили даљу експанзију либералне економије и светског тржишта.

Глобализацијом односно развојем технологије, светске привреде, систематизовних комуникација и процесом европских интеграција ствара се висок степен међузависности држава што доводи до тога да се одлуке доносе на супра – националном нивоу, а последице се односе на националне државе. Коалиције најбогатијих држава, упркос ривалству успостављају међусобне односе и заједно наступају према остатку света са позиције ауторитарности.

У процесу глобализације настаје и Европска унија која наступа као једна целина са обележјима које поседује свака држава, која се састоји од 27 земаља чланица које имају исте законе, прописе и функционишу јединствено.

Институције ЕУ формиране су током дугог низа година, али ступањем на снагу Уговора из Мастрихта 1. новембра 1993. - е године успостављена је преломна фаза институционалног реформисања европских заједница.

Управљање глобалним системом и развој света одвија се посредством међународних институција са наднационалним компетенцијама. Финансијске институције имају наглашен наднационални карактер јер се заснивају на концептуалним основама слободног тржишта и отворене привреде и представљају представнике технолошке и финансијске моћи у свету.

Управо због тога, међународне финансијске и регионалне институције представљају институционализоване представнике моћи у светској економији јер усмеравају своја средства на подстицање појединих региона света у којима процењују да ће пројекти ових институција бити исплативи.

Регионалне финансисјке институције релевантан су део светске економије. Веома су значајне за унапређење мање развијених земаља света. Улажући у битне аспекте неразвијених региона света, као што је инфраструктура, заштита животне средине, комуникациона мрежа, целокупан техничко – технолошки развој једне земље, регионалне финансијске институције одобравајући своја средства омогућавају мање развијеним земљама да привуку стране инвеститоре и створе услове за унапређење привредног развоја земље.

Регионалне финансијске институције основане су са циљем да помажу финансирање развојних пројеката у регионима из којих и потичу ове институције. Регионалне банке почеле су да се оснивају шездесетих година двадесетог века, чије су активности окренуте ка усмеравању финансијских средстава за развој појединих региона света.

Европска банка за обнову и развој настала је са циљем да се оснује европска финансијска институција која ће помагати спровођење привредних и политичких реформи у земљама Централне и Источне Европе.

ЕБРД је банка која поседује 3А рејтинг и одражава конзервативне финансијске политике. Она је регионална финансијска организација која има велики значај управо због чињенице да се делатност ове банке везује се за политичке услове јер се зајмови одобравају само земљама са вишепартијском демократијом односно са правним поретком којим се омогућава поштовање људских права и слобода. ЕБРД одобрава кредите под повољним условима тако што мобилише средства на финансијском тржишту.

Поставља се питање какве користи имају привреда и становништво земаља у којима се налазе регионалне финансијске институције? Или је можда питање да ли те државе уопште и имају неке користи од регионалних финансијских институција адекватније? Када се узму у обзир све предности глобализације, економија обима, интензиван развој технологије, синергија између држава, чини се да има више аргумената за глобализацију и европске интеграције, него против.

Земљама у развоју свакако је добро дошла свака врста помоћи коју им богате земље нуде. Али да ли земље у којима регионалне финансијске институције делују могу да се изборе са каматама, које јесу повољније, и дугорочним кредитима, када је стање у овим земљама у већини случајева нестабилно?

Регионалне институције омогућавајући средства утичу на стварање повољне климе за развој инфраструктуре, комуникација и низ других позитивних ефеката којима се стварају услови за напредак целокупног привредног развоја земље.

Из свега претходно наведеног намећу се многа питања на које је у закључним разматрањима неопходно одговорити: Које је у ствари намењена глобализација и процес европске интеграције? или је адекватније питање: Како регионалне финансијске институције утиче на земље у развоју, да ли позитивно или негативно? Низ је питања која произилазе из истраживања овог појма.

Истражујући, читајући, и сагледавајући целокупност глобализације, европских интеграција и светске економије, сматрам да европеизација није уопште позитивна по земље у развоју, међу које спада и наша земља. Зашто?

Процес глобализације је неумољив и незаустављив, а неразвијене земље и земље у транзицији, које се налазе пред избором да ли да остану изван међународног тржишта или да прихвате глоблизацију и европски начин живљења, при чему могу да остваре економске предности али исто тако могу да изгубе економску и политичку самосталност, и своју политику морају да прилагођавају земљама које намећу глобални светски поредак.

Процесом глобализације уводе се нове технологије које земље у развоју не могу да прате, што је у великој мери повезано са недостатком новца и зависношћу од моћних држава.

Недовољно развијене економије све су зависније и немоћне су да се извуку из орбите кретања крупног капитала и његових носиоца. Колико год добијали помоћ од регионалних финансијских институција за унапређење привредног развоја, то неће бити довољно док сами не успемо да се изборимо са кризом у коју смо доспели.

Глобални светски поредак креирале су развијене земље које су и створиле садашњи изглед светске привреде. По мом мишљењу, али и по размишљању многих аутора, користи од глобализације имају САД, земље ЕУ, односно земље које су носиоци глобализације, које у земљама у развоју отварају своје фабрике, у којима запошљавају јефтину радну снагу, плаћају мање порезе..., док те исте производе дистрибуирају у земље у којима их продају за много већи новац него што кошта производња тог производа.

У 21. – ом веку пораст производних снага, и технички прогрес у области информатике, транспорта али и социо – економских токова као што је брз трансфер технолошких решења довео је до развоја светске економије. Развој регионалних финансијских институција је дугорочан процес који се у последњој деценији 20. – ог и почетком 21. – ог века доживео експанзију.

Недовољно развијене земље морају створити услове за привлачење страних инвеститора, што захтева макроекономску стабилност, што подразумева институције које гарантују право, политичке слободе, сигурност својине. Међутим, у недостатку стабилности продубиће се неједнакост и доћи ће до социјалних конфликта, што и јесте слика света земаља у развоју и транзицији.

Улога и значај регионалних финансијских институција у процесу глобализације је велика јер доводи до трансфера технологија широм света, што заједно са већом конкуренцијом омогућава да животни стандард у мање развијеним земљама расте и на тај начин долази до конвергенције у нивоу животног стандарда на светском нивоу.

ЛИТЕРАТУРА

Ауторизована литература:

1. Бараћ С., Стакић Б., „*Основи економије*“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2006.
2. Стакић Б., Бараћ С., „*Међународне финансије*“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007.

3. Стакић Б., Бараћ С., *“Међународне финансије”*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2008.
4. Дашић Ђ. Д., Карић З. Д., *“Међународна економија са основима дипломатије”*, Delta press, Београд, 2009.
5. Динан Д., *„Све ближе Унија: Увод у европску интеграцију“*, Службени гласник, Београд, 2009.
6. Илић Гасми Г., *„Право и институције Европске уније“*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2007.
7. Кoen Р., М., Нејгел Е., *„Увод у логику и научни метод”*, ЈАСЕН, Београд, 2004.
8. Ковач О., *“Међународне финансије”*, Економски факултет у Београу, Београд, 2003.
9. Kurgman Р, Obstfeld М., *“Међународна економија”*, Дата Статус, Београд, 2009.
10. Марковић Д., *„Глобална економија”*, Економски факултет Ниш, Београд, 2007.
11. Мајор Ђ., *„Принудно слетање”*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2001.
12. Миљевић, И. М., *“Методологија научног рада”*, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Пале, 2007.
13. Митровић Ђ., *„Земље у транзицији и глобализација: економски и институционални аспекти”*, СД Пубик, Београд, 2006.
14. Миљковић Д., *„Међународне финансије”*, Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду, Београд, 2008.
15. Печујић М., *„Глобализација – Два лика света”*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2002.
16. Петковић Т., *„Глобална економија и пословна дипломатија”*, Висока пословна школа струковних стидија, Чачак, 2009.
17. Петковић Т., *“Међународна економија и финансије”*, Висока пословна школа струковних студија, Чачак, 2012.

18. Поповчић – Аврић С., Видас – Бубања М., „*Међународна економија*“, Завод за уџбенике и Факултет за економију, финансије и администрацију - ЕФА, Београд, 2009.
19. Реинерт Е., „Глобална економија – Како су богати постали богати и зашто сиромашни постају сиромашни“, Чигоја штампа, Београд, 2006.
20. Совтић К., „*Економија спољне трговине*“, Универзитет Мегатренд, Београд, 2009.
21. Стакић Б., „*Међународне финансијске институције*“, Универзитет Сингидунум, 2012.
22. Стакић Б., „*Међународне финансије*“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2012.
23. Stiglic Dž. , „*Противречности глобализације*“, СБМ – х, Београд, 2002.
24. Унковић М., „*Међународна економија*“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2010.

Литература преузета са интернета:

- www.afdb.org
- www.bs.wikipedia.org
- www.eib.org
- www.ebrd.com
- www.ekfak.kg.ac.rs
- www.nbs.rs
- www.sr.wikipedia.org

